

MADÁCH IMRE
MÁRIA KIRÁLYNŐ
DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

MÁRIA, *Magyarország királynője*
ERZSÉBET, *ennek anyja, I. Lajos király özvegye*
GARA MIKLÓS, *nádor*
FORGÁCH BALÁZS, *főpohárnok*
LACZFY ISTVÁN, *erdélyi vajda*
FRANGEPÁN JÁNOS, *fő ajtónálló*
HORVÁTHY PÁL, *zágrábi püspök* }
HORVÁTHY JÁNOS, *hadvezér* } *testvérek*
HORVÁTHY LÁSZLÓ, *zászlós úr* }
PALIZSNAY JÁNOS, *vránai perjel, Johannita lovag*
DEZSŐ JÁNOS, *Veres-Oroszország kormányzója*
SIMONTORNYAY ISTVÁN, *horvát úr*
DE ORANIS MARINUS, *dalmát úr*
DURAZZO v. KIS KÁROLY, *nápolyi, később magyar király*
MARGIT, *neje*
LÁSZLÓ, *kis fia*
ALBERICH, *testőr kapitány*
ZSIGMOND, *Brandenburgi határ-gróf, Mária jegyese*
JOBST, *morva herceg, Zsigmond rokona*
PIERZCHNOI DOMARATH, *cseh úr, Zsigmond kegyence*
SUBINI SANDIVOG, *lengyel követ*
VAVELSKY PRZECZLAV, *lengyel köznemes*
BARBO PANTALEON, *Velence követe s hadvezére*
SZOFRA, *horvát leány*
PALIZSNAY *várnagya*
ELSŐ }
MÁSODIK } *budai polgár*
HIRNÖK
URAK, KATONÁK, NÉP

Történik 1382-től 1387-ig

ELSŐ FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

(Terem a vránai várban. Palizsnay, Horváthy Pál, János, László, Simontornyay, Oranis terített asztalnál. Szofra szolgál s le-leül.)

HORVÁTHY JÁNOS

Amint mondtam, minden úgy esett.
A nagy Lajos vesztén még könnyben állt
Minden szem -

PALIZSNAY

Hogy tisztán nem láthatott. -
Bort Szofra, bort, ne mindig Oranisnak.

SZOFRA

Hiszen te küldtél.

PALIZSNAY

Most meg visszahívlak.

SZOFRA

Szesélyes ember. - Hej, e süteményből
Urak még nekem is.

SIMONTORNYAY

Igyál is hozzá.

SZOFRA

Egészségedre. - Danolok egyet
Borról és szerelemről, félre gond,
Hisz e sok unalmas beszéd alatt
Mind megvénültök.

PALIZSNAY

Hagyd a tréfát, Szofra,
Beszélj, ha kérdünk. Nos, János tovább.

HORVÁTHY JÁNOS

Eggyé gyűltek hát az országnagyok
Aggódva, hol találjanak kezet,
Mely a féket, mit a sors intéző
Végzése kicsavart a böles királytól,
Erős szelídséggel vezetni tudja.
S tizenhat éves lánya, Mária,
Körülragyogva kegyelet- s szépségtől,
Közöttök mély gyászában megjelent.
Mi egyszerűbb, minthogy meghódoltak
A kettes búvnek, s egyhanggal kiálták:
Sokáig éljen Mária királynő!
Demeter bíbornok megkoronázta
És a veszprémi püspök, Benedek
Felkente őt a megszentelt olajjal.

PALIZSNAY

Miattam kente volna napsugárral.
A többiek, meg a fehér szakállú
Csecsebecsés fiúk hadd adták volna
Pecsét alatt ki a kacér leánynak,
Hogy amint apja legnagyobb király volt,
Úgy ilyen gyermek is csak tőle telt,
De tőlük ily levélnél már egyéb nem.
Csak nekünk hagytak volna békességet
A nőkirállyal, néki meg a trónnal,
Mert legrosszabbul hasznát az veszi
A férfiúnak, aki felakasztja,
A szépségnek, ki trónra ülteti.

ORÁNIS

Több tisztelettel, perjel, a királyról.

PALIZSNAY

Kevesebb tisztelet, több önhittség
Kellőbb a nőknél. - Szofra, ülj ölembe,
Ez a te trónod, símétsd homlokom,
Mosolyogj, mért tartalak, hogyha nem mosolygasz.

HORVÁTHY PÁL

Épp nyolcvanegy év és nyolc hó előtt
Foszták meg III. András leányát,
Az Árpádoknak legutósó sarját
Öröklött trónjától, mert durva keblünk
Még szégyenlett egy nőnek meghajolni,
S most idegen fajú király lányával

Tesszük jóvá hibánkat. Óh, csodás,
Imádatos az Isten rendelése. -

PALIZSNAY

Mit Isten rendelése, ráfogás!
Avagy mindjárt így kereszteljük-e
Mit néhány agyafűrt reánk tukmál?
Úgy minden örült egy bölcs Salamon,
Minden rabló egy istenválasztott.

HORVÁTHY PÁL

Hiszen ha nő is a király, vannak
Sok bölcs urak, kiknek tanácsán járhat.
Ott van Gara.

PALIZSNAY

Mit, ez a tótországi
Paraszt parancsoljon nekem? - Soha.

HORVÁTHY JÁNOS

Pedig parancsol, mert mindenható,
És Erzsébetnek kedves embere.

HORVÁTHY PÁL

Ott van Zsigmond, a brandenburgi gróf,
Királynőnk jegyese.

PALIZSNAY

E szeleburdi,
Földönfutó cseh, nem tudom valóban,
Hogy káromkodjam-e, vagy csak nevessek;
De hisz száz szónak is csak egy a vége,
Nekem nem kell a szoknya-uraság.

ORANIS

Kár volt nem menned az országgyűlésre,
Ott lettek volna mindezek helyen,
Mik most már itten lázadó beszédek.

PALIZSNAY (*felugrik*)

Menj, Szofra, menj, mit lábatlankodol,
Talán megbűvölt az olasz szeme?
Téged fojtlak meg, hogyha útam állod. (*Mind felugornak.*)

HORVÁTHY JÁNOS

Gondold meg, hogy vendéged, váradban van.

PALIZSNAY

S a káros főreg nincsen-e lakunkban;
Ki mondja mégis, hogy ne pusztítsuk ki.

SIMONTORNYAY

Emlékezzél meg, egyházi személy vagy.

PALIZSNAY

A templomban, de itt várúr vagyok,
S kardom mutassa meg, hogy lovag is!

HORVÁTHY PÁL

Ha Oranishnak fáj, én jajgatok.

PALIZSNAY *(csendesülten)*

De hát mit ingerel, mit mondja, hogy
Mért nem vitáztam az országgyűlésen
Azokkal a hitvány tintanyalókkal,
Kiknek fejét egy lányka elforgatja.
Hiszen van nékem itthon is szavam,
S váram fokáról jó távol kihallik. -
Vagy tán elmentem volna a gyűlésre,
Hogy itthon a Zrinyik és Frangepánok
Mint az egérfaj, ha macskát nem érez,
Cikkáztak volna váram beljeig.
Igy is elég betört fejbe kerül
A rendtartás. Hej Péter, Jancsi, Gergely! *(Három bekötött fejű csatlós bejő.)*
Im uraim, nézzétek, mint írjuk mi,
Itt, a látogatási jegyeket. - *(A csatlósok intésre el.)*

HORVÁTHY PÁL

Ládd János, ismét nem bírtál magaddal.

HORVÁTHY JÁNOS

Lecsendesülve, most már bánod, úgy-e?

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Te is mit ingerled, ha ösmered,
Kivált, midőn mellette is van ok.

HORVÁTHY PÁL

Igaz, mert közelebbi rokonok
Is vannak ötödik István lányához,
Kitől az Anjou-ház jogát nyeré
A trónra, Máriánál.

SIMONTORNYAY

Fogjatok hát
Kezet.

PALIZSNAY

Isten neki. Önts, Szofra, bort.
Koccantsunk.

SIMONTORNYAY

Pál püspök pedig nekünk
Elmagyarázza azt a származást,
Ő úgyis a könyveknek embere.

HORVÁTHY PÁL

Elmondhatom, mivel való dolog,
Bár nem vonok következéseket -
Politikát nem értek. - Ötödik
István leánya második Károlyhoz
Ment férjhez s voltak három fiai:
Martel Károly, kinek unokájában
Lajosban most férfiág kihalt,
Másik fia János volt, s unokája
Durazzó Károly nápolyi király,
A harmadik fiúnak, Róbertnek,
Dédunokája Károlynak neje.

PALIZSNAY

Halld, halld olasz, köszöntsük most fel egymást.

ORANIS

Egészségedre szép leány! A kellemnek,
Ki nem hódol, nem férfi, s aki hódol
Díj nélkül, gyáva. - Pártütők ezt néktek. *(Szofrát megcsókolja, s a poharat levágja.)*

PALIZSNAY

Hah, bárdomat elő, hadd vágjam ketté,
De nem, két hidra válnék így belőle,
Bőr-zsákba véle, fullasszátok vízbe,
Hej, emberek! *(Cselédek jönnek)*

HORVÁTHY PÁL

Tartsátok fel! Mit művelsz!

HORVÁTHY JÁNOS

Oranis el, kerüljük a botrányt!

PALIZSNAY

El, el, de nem kapun, vessétek őt le
A bástyáról.

HORVÁTHY PÁL

László! Kisérd ki őt. *(Oranis, H. László, cselédek el.)*

PALIZSNAY

Te szemtelen, te, hát azért hizlallak,
Hogy szemeim előtt is mást ölelj.
Ki tudja úgyis, mit téssz hát mögött.
El ott a zugba térdre, szót se többet. *(Szofra letérdel.)*

SIMONTORNYAY

No, hisz megadtad nekünk, ami kell.

HORVÁTHY PÁL

Kezem mosom, mert ártatlan vagyok.

HORVÁTHY LÁSZLÓ *(visszajőve)*

Mit mondanak minderre majd Budán?

PALIZSNAY

Mit bánom én, tisztább a levegő,
Könnyebben lélekzem.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Való igaz.

HORVÁTHY JÁNOS

Ha bajba jössz, karomra számolhatsz.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Enyémre is, nekem kiállhatatlan

Azon olasznak arca.

PALIZSNAY

S Pál te nem szólsz?

HORVÁTHY PÁL

Horváthy Pál mindég a jó ügynél áll.

PALIZSNAY

Püspök! Nem osztasz most szentelt vizet,

Lehet, hogy sok nemes vér fog kifolyni.

Ismerni kell az ellent, jó barátot,

Testvérgyilkos most a kétszínű szó.

HORVÁTHY PÁL

Van ellenség, mely kártalanná vál,

Ha megtudjuk, hogy az: van jó barát

Ki kártalanná lesz, midőn bevallja.

PALIZSNAY

Ördög vigye azt a politikát,

Mely híveset mond, hogyha dermedek,

És bundát varrat még nyár közepében.

Nekem a nádszál mindig egyenes

S mindig görbének látszik a horog. -

Hát még te, Szofra, mindig térden állsz?

Jőj, jőj lelkem, kissé hirtelenkedtem.

Csókolj meg, úgy, most szent a békesség.

SZOFRA

Palizsnay, egy szép dal jött eszembe.

Nevettél egyszer rajta, mert hamis. *(Kürtszó)*

PALIZSNAY

Mi az?

VÁRNAGY *(belépve)*

Hírnök Budáról.

PALIZSNAY *(átfutva a levelet)*

Lássuk mi.

Gara, a nádor, székéhez idéz
Csendháborításért, s követeli,
Hogy kártérítést adjak Frangepánnak.
Nem tudja-e a nádor, hogy mi egy úr!
Vagy azt hiszi, mint két hitvány paraszt
Ha egy tehén felett összepöröl,
Palizsnay szintén bírót keres.
Ha dolga van velem, ő jöjjön el.
Ne, Szofra a lap, jó lesz hajcsavarni,
A büszke nádor szolgáljon kecsednek. -
És most, urak, ne hímezzük tovább,
Komoly szóm van.

HORVÁTHY JÁNOS

Küldd hát e lányt előbb ki.

Mi férfit illet, nőnek nem való.

PALIZSNAY

Ki küldéd-e te mindig ebedet,
Midőn csatáid terveit alkottad?
Nekem Szofrák az, ami másnak az eb,
Barátom, aki véd, olykor mulattat.
Felsőbbségem mindig elismeri,
S ha megverem, nyaldossa kezemet.
De, hogy ne tartsatok fejesnek: Szofra,
Menj! Szofra, jőj még, mosolyogj reám -
Most menj, melegesd által ágyamat. *(Szofra el)*

HORVÁTHY JÁNOS

Most szólj, Palizsnay.

PALIZSNAY

Im itt ez írás!

Kinek nem kell az asszony-uralom,
Jegyezze fel nevét, itt áll Tvardkó
Bosnyák király, s fog állni sok jeles.

SIMONTORNYAY

Mit kezdünk, hogyha Máriát lerázzuk?

PALIZSNAY

Mit bánom én, csak béke ne legyen,
Megfojt e kisszerű, kalmár világ,
Törvényes rendetlenség, melyben egy
Becsületes tréfát sem vihetünk ki:
E poshadás, hol csak békák teremnek.

SIMONTORNYAY

Legjobbna tartanám a hét vezér
Kormányát újra felállítani.
Elosztjuk az országot.

PALIZSNAY

Végettem.
Nekem rész sem kell más, mint egy szál kard.

HORVÁTHY PÁL

Nem azt mondom ki, hogy mi nézetem
Az ügyre, tisztán elvül állítom csak,
Hogy amely párt győzelmet vár, vegyen fel
Zászlóira törvényes jeligét,
Melyben sok érdek egyesül, nem olyat,
Melyben viszályok magva rejtezik.
Ilyen lehetne a jelen esetben
Durazzó Károly, Nápolynak királya.

PALIZSNAY

Legyen, csak írd alá te is neved.

HORVÁTHY PÁL

Zágrábi püspök létemre, hogy írjam
Alátok.

PALIZSNAY

Írjad hát fölénk.

HORVÁTHY PÁL

Hogyan
Férhetne ez meg az alázattal,
Melyet fogadtam.

PALIZSNAY

Írd hát a pokolba.
Veled nem értem hányadán vagyok.

HORVÁTHY JÁNOS

Hagyd őt magára, mink testvérei
Vagyunk helyette is a kezesek.

HORVÁTHY PÁL

Holnap Budára utazom, urak,
Csak arra kérlek, Isten szent nevére
Ne hagyjátok magatok elkapatni.
Hiszen bölcs Salamon megírta már
Mindenre meg van a kellő idő,
Munkára, ölelésre, nyugalomra, -
Kevés vártatva hallotok felőlem.
Áldásom véletek.

PALIZSNAY

Isten velünk. *(Mind el)*

MÁSODIK SZÍN

*(Díszterem a budai királyi lakban. Mária, Erzsébet, Gara, Forgách,
Horváthy Pál, Oranis, Frangepán, Laczfy, Dezső, urak, díszmenetben jönnek,
a királynők trónra lépnek, a többiek jobbra, balra állnak.)*

URAK

Éljen sokáig Mária királynő!

ERZSÉBET

Fogadd, leányom, el kegyelmesen
Jobbágyaidtól a kellő hódolást.

LACZFY

Hogy tetszik e hang, püspök?

HORVÁTHY PÁL

A nádor szólt.

LACZFY

Mindíg az szól, ha a királynőt hallod.

MÁRIA

Köszöntelek, urak, s hiszem erősen,
Hogy mint most szíves szóval üdvözöltök,
Úgy gyámolítani tettel sem késendtek.

GARA

Igen, királynő, gyámolítani fog
Minden, mert aki élni kíván még,
Meg nem tagadja a napot, vagy meghal.

FRANGEPÁN

Zsigmond áll kinn, a brandenburgi őgróf.

MÁRIA

Már itt? - *(Félre)* Óh, jaj, hogy e fényes játékban
Mindjárt jön egy-egy árny emlékeztetni:
Csak nő vagyok, nem tündér.

FRANGEPÁN

Mit feleljek?

ERZSÉBET

Hagy várjon kinn, úgy-e lányom.

MÁRIA

Igen.

HORVÁTHY PÁL

Engedje, felséged, hogy zsámolyánál
Szintén lerakjam mind a hódolást,
Mely aggott keblem, mint nehéz tereh,
Mindaddig nem engedte megpihenni,
Mig a távoleső Horvátországból
Nem hoztam el, hogy itten bémutassam.

MÁRIA

Mostan, hogy megkönnyültél, jó atyám,
Egyenesedjél fel megint, nem ott
A te helyed lent.

ORANIS

Felséges királynő,
Én a tengerpart hűségét pecsétlem
E csókkal meg, kegyelmes jobboldon.

MÁRIA

Vidd el hazádnak kedvezésemet.

HORVÁTHY PÁL

A trón után, nagyságos nádorispán,
Téged tisztellek meg kiválóan.

GARA

S én megtisztelve érzem jobbomat,
Melyet szorítasz.

LACZFY *(magában)*

Bár kitörte volna.

FRANGEPÁN

Subini Sandivog, lengyel követ,
Kíván bejöni fényes kísérettel.

GARA

Ha majd úgy tetszik, felséges királynő,
Hogy elfogadd, akkor parancsolj velők.
Addig várhattok lengyel főurak,
Rátokfér úgys e kis tanítás.

DEZSŐ

Remegve lépek, felséges királynő,
Eléd, mert annyi hódolat között
Mi Balti tengertől az Adriáig
Trónodhoz gyűl, az én szavam kísértet,
Vészt hirdető; óh, mért vénült meg e nyelv,
Hogy fájdalmat most ily rosszul szolgálja.

MÁRIA

Ne is ujítsd meg a fájó sebet,
Tudjuk már, hogy Veres-Oroszország
Nekünk úgyszólván végképp elveszett.

ERZSÉBET

Igen, gyalázatos honárulók
Pénzért adták el erősségeit,
Lyubartnak, a litván fejedelemnek,
Kímélve véröket bakó számára.

DEZSŐ

Nem tarthaták a felkelt lengyelektől.

GARA

Hűtlen kormányzó ez hát védokod?
Tudom, te sem vagy jobb cinkosaidnál.

DEZSŐ

Oly nagy bajoknál, mint ez, nem csodálom,
Hogy a szó is erősebben szülemlik,
Nem is mentőzni, sőt azért jövők,
Hogy a hazának törvényéhez képest
Itéljenek meg az országnagyok.

LACZFY

Ez méltányos kíváнат.

GARA

Majd bizony,
Sokat tréfálunk ily honárulókkal.
Az is sok kegyelem, mit néked szántam,
Mert én itélek, ország nádora
S főkapitánya. *(Zúgás.)* Nos, kinek nem tetszik?
Ki cimborál velök? Békót reá,
El a börtönbe. - Itt meg az ítélet *(Papirost vesz ki.)*
Az álnok várparancsnokok számára.
Fej- és jószágvesztés, gyermekeikre
Gyalázat. - Később írd alá, királynőm. *(Dezsőt fegyveresek vezetik.)*

DEZSŐ

Ártatlanul kell vesznem, asszonyom!
Ne jöjön bár rád átka más bűnének. *(El.)*

GARA

Most a nemes aransarkanytyús rend
Ujon lovagjait engedd, királynő,
Borulni lábaidhoz.

MÁRIA

Jöjenek.

(A sarkantyús vitézek egyenkint a trón elé térdelnek, Mária vállokat karddal érinti.)

ORANIS

Tiszteletes püspök, számodra e
Fontos levél a gádrai tanácstól.
Viszonzásul a nagy szolgálatért, mit
Vránán tevél higgadt bölcseségeddel -
Bizalmunk jeléül.

HORVÁTHY PÁL

Egy semmiért
Sohsem vettek még ilyen uzsorát,
Mint én most tőled e megtiszteléssel.

ORANIS

Hasonló levelet Ulászlóhoz,
Az oppelli herceghez, Demeter
Bibornokhoz, Gara és Laczfyhoz
Is hoztam; tán e két utóbbinak
Mindjárt átnyújthatom.

HORVÁTHY PÁL *(a levelet átfutva)*

Nem úgy, barátom!
(Félre.) Fel van fedezve minden tervezésünk!
Lélekjelenlét, el ne hagyj. Jó képet
A rossz játékhoz. *(Fent.)* Büszke főurak
Ezek, megsértené a bizalmasság;
Hozzájuk tisztelegve kell elmenned.

(Amint Forgách térdel a trón elé, Mária véletlen megvérzi.)

MÁRIA

Jaj, vér! Ah, Istenem, minő előjel.

FORGÁCH

Kedves előjel, mely tán azt mutatja:
Utolsó cseppjét is hogy véremnek
Királynémért fogom kiontani.

MÁRIA

Urak, mindnyájan el vagytok bocsátva.

ERZSÉBET

Leányom, mit téssz?

MÁRIA

Nem tudom, anyám,
Mi láz fog el, mi kábult gyöngeség,
Megrázkódtattak mind az események:
Dicsőség, bánat.

ERZSÉBET

Gyermekjáték, lányom.

MÁRIA

Nekem nem az még, s érzem, a királynén
Győz a nő. - Dőreségében ne lássa
Alattvaló urát. - Anyám, te is,
Kérlek, most hagyj magamra, hagyj magamra.
(*Lelep a trónról, a többiek kifelé mennek.*)

HORVÁTHY PÁL

Engedj meg, nádor, hogy feltartalak.
De minden késett perc: honárulás.
Horvátországból vettem levelet.

GARA

Úgy hát együtt megyünk.

HORVÁTHY PÁL

Tán Laczfyt is
Meghívom, hogyha gondolod.

GARA

Ne bántsod,
Azért őszül, gyermek mostan is,
Még nem felejté a dajkameséket,
Csak ökle lett erős; menjünk, barátom. (*Mind el, Forgách utolsó marad*)

MÁRIA

Forgách!

FORGÁCH

Parancsolj, felséges királynő.

MÁRIA

Igen, királynő, és te csak pohárnok,
Ládd, mily zavart vagyok, alig tudom
Fellelni eszméimnek fonalát.
És mindezt csak néhány csepp vér okozta.

FORGÁCH

Ha érzem, hogy van bennem olyan csepp vér
Mely néked egy sötét percet csinál,
Régen kiontom, bár utolsó lenne.

MÁRIA

Ládd, Forgách, mért nő a király, midőn
Jutalmaz és sebez, vagy mért király
A nő, trónról a csók is karddöfés.

FORGÁCH

Óh, haljak hát meg kétszer általad.
Királyné, elvesztéd a szalagot.

MÁRIA

Azt Mária veszté, nem a királyné,
Ne áruld ennek el, hogy porba ejté.

FORGÁCH

Megtarthatom tehát.

MÁRIA

Kötözd be véle
Azon sebet, mit a királyné vágott.

FORGÁCH

Hadd megcsókolnom felséged kezét.

MÁRIA

Ha majd trónon állok, elfogadni
Jegyesemet, Zsigmondot, akkor Forgách.
Mehetsz.

FORGÁCH

Óh, mennyi üdvösség és mily pokol. (El.)

LACZFY (jó)

Bocsáss meg asszonyom, hogy bélopóztam
Utánad, és megfosztlak perceidtől,
Miket magadnak mentél meg trónodtól.
De nézd ez ősz fejet, még barna volt
Midőn atyádhoz szolgálatba adtam.
Születni láttalak, s megesküvém,
Hogy téged is szolgálni meg nem únok.

MÁRIA

Ismérem jól hűségedet, vén Laczfý,
De hát mióta kell, hogy bélopózzál
Királynédhoz, ki tárt ajtóval vár.

LACZFY

Ah, asszonyom, a tárt ajtó mögött
Ott áll Gara, ott az özvegy királyné.
Hatalmasabb zár minden vasrekesznél,
Mert szíveden van.

MÁRIA

Hát letépjem-é
Anyámat? Vagy kilökjem-e Garát,
Kinél buzgóbb hívem te sem lehetsz.

LACZFY

Nem is szándékom őt gyanúba hozni,
De óh, királyné, nincs mindig javunkra,
Mit a gondosság érdekünkbe tesz.
Szilaj nép a magyar, tér kell neki,
Mint a vérlónak, hogy tüzet kijátssza,
S jól húz; Gara csak a zablát feszíti.
Most is megsértett annyi főurat,
Pedig hiába, a nagy dűlve is nagy,
S estében is sok aprót húz magával.

MÁRIA

Eléggé szántam őket.

LACZFY

Óh, ha szántad,
Miért nem testesítéd e szent érzést.
Az igazi erő mindig kegyelmes.
Elkárhoznánk, ha Istenünk szintén
Nem volna az. - Ládd, népem kegyeletből

Királynévá tett, árván, elhagyatva.
Most, hogyha, mint királynő lépsz közé,
A csillagok honáig felmagasztal.
De hisz még a sólyommadár is tudja
Kinek öklén ül, és minden pimasznak
Parancsszávára magasan nem száll.
Mi az özvegy királyné? Ő anyád,
Tiszteld, mint lánya, és nem, mint királynő.
Őt a nemzet nem hívta meg trónjára,
Éljen gyászának, mint özvegyhez illik.
Mi egy Gara? Mint nádort tisztelem,
Erélyes, bátor, győztes hadvezér,
Tanácsoljon, ha tud, de a trónt hagyja
Annak, kit a nép választott reája.
Markáról a sólyom nem száll magasra -
Szóval, királynő, kormányozz magad.

MÁRIA

Kivihetetlen.

LACZFY

Értelmetlen szó.
Igaz, könnyebb a harctéren megállni
A cselszövésnél, ámde megfogadtam
Atyádnak, hogy szolgálni meg nem unlak,
S kiváltom eskümet, csak te akard.

MÁRIA

Menjünk, barátom rejtekebb szobámba,
Jól fontoljuk meg, mielőtt cselekszünk.

LACZFY

Óh, jaj, hogy a felségnek búvni kell,
Ha szolgájától igazságot kérdez.
(Máriával el.)

HORVÁTHY PÁL *(ki Garával a beszélgetés vége felé belépett)*

Hallottad nádor? Itt téged dicsértek.

GARA

Szétmorzsolom két ujjal a bolondot.

HORVÁTHY PÁL

Már én, mint egyház embere, szelídebb
Módot javalnék.

GARA

Halljuk, hogyha jó.

HORVÁTHY PÁL

El kell őt innen távolítani.

GARA

Hogy?

HORVÁTHY PÁL

Horvátországba küldjük, a zavargást,
Melyet csak most fedeztem fel neked...

GARA

S miért örök hálára számolhatsz.

HORVÁTHY PÁL

Kipuhatolni és lecsendesíteni.

GARA

Nagyon helyes. (*Laczfy jön.*) Éppen jókor jössz, vajda!
Horvátországból aggasztó hír jött,
Lázongó nyugalanság mindenütt,
De az intéző kéz még rejtve van.
Eredményhez csak nagy tapasztalás
S erély vihet. Bebek bán másfelé van.
Királyném benned helyzé bizodalmát.

LACZFY

Mit, én Horvátországba menjek el
Nehány jött-ment csavargót rendbe szedni,
Nekem már nyugalom kell, nádorispán,
Válasszatok ifjabbat e szerepre.

GARA

Így hálálod meg a trónnak kegyét?
Egy óra múlva itt lesz megbizásod. (*El.*)

LACZFY

Ez már megint a te agyadban főtt.

HORVÁTHY PÁL

Csodálatos, csodálatos dolog,
Hisz Erdély vajdájára ez megsértés.
Úgy látom én barátom, hogy kopottak
Vagyunk mi már e ragyogó teremben.

LACZFY

Való, igaz s mindég a jó kopik,
Míg a haszontalan szegen hever.
Horvátországba menjek én, a vajda,
S mint agg tanító, vesszővel kutassak
Ki csevegett, aludt az iskolában.
Mind tán azért, hogy itt lerázzanak...
Megállj, nádor! De mit is kezdek ott,
Nem ismerek egy árva lelket is,
Nem értem, mily nyelven szól, milyen arcot
Visel a bűn s erény azon vidéken.

HORVÁTHY PÁL

Adok majd véled néhány levelet
Testvéreimhez, s némely jó baráthoz,
Ha szívesen veszed.

LACZFY

Nagy köszönettel.

HORVÁTHY PÁL

Én is megyek, előbb, mintsem kiűznek.

LACZFY

Derék barátom!

HORVÁTHY PÁL

Isten megáldjon!

HARMADIK SZÍN

*(Mária belső terme, egy ajtóval az erkélyre, eggyel a kápolnába.
Erzsébet, Horváthy Pál, Gara jönnek.)*

ERZSÉBET

Jőj, püspök, melyet tettél, a szolgálat
Feljogosít tanácsunkban résztvenned.
Nádor, beszélj.

GARA

Itt egy levél Nápolyból.
Durazzo Károly rokonod segélyt kér
Anjou Lajos ellen, ki megtámadta.

ERZSÉBET

Tán még ifjabb, s gyöngébb hatalmunk, hogysem
Kart kölcsönözzünk.

GARA

Sőt, inkább, királynő,
Csak az lehet erős, ki mindenkor
Erősnek látszik, ennek minden hódol,
Mig azt, kinek gyöngéit meglesi,
Elhagyni is siet. Ne mondja senki,
Hogy a magyar trónnál hiába koldult.

HORVÁTHY PÁL

Így szól öcsém is.

GARA

Jó, hogy felhozád.
Vezérünk lesz, hol lelnék érdemesbet.
Most hátra van még a legfontosabb.
Zsigmond s a lengyelek.

ERZSÉBET

Óh, jaj, hogy e
Két ügy még álmomban sem hagy pihenni!
Most bölcs urak, most adjatok tanácsot,
Hogy rázhatnók le Zsigmondot nyakunkról,
Kinek hóbortja szülte a lengyel nép
Azon végzését, hogy bár hű marad,
Lajos leányihoz, de a magyar

S lengyel trónt ketten bírják elválasztva.
Vagy hogyha már nem sikerül leráznunk,
És egyesíteni a két koronát,
Segítsetek, hogy Hedvigem maradjon
Magyar királynő szeretetre méltó
Jegyesével, az osztrák Vilmossal,
Kit a szilaj lengyel még jobban gyűlöl
Mint e csehet, s vigyék el Máriát.

HORVÁTHY PÁL

Időt ki nyer, mindent megnyerhet benne.

ERZSÉBET

Mit mondjunk ismét a lengyel uraknak,
Hogy ismét türelemre bírjuk őket,
Midőn kifogytunk már minden ürügből,
Várván a kedvező percet.

HORVÁTHY PÁL

Már itt van.
Most vagy soha, egyszer jó a szerencse,
Akkor kell üstökénél megragadni.
Igérd meg Hedviget, amint kívánják,
Mihelyt megszűnt a polgárháború,
Tartóztasd itt le a követséget
Mézes beszéddel, vagy ha kell, erővel,
És küldd Zsigmondot rögtön hadsereggel,
Mint helytartót, a békét helyre hozni.
Aztán hagyd ott, míg Hedvig teljes kort ér.

ERZSÉBET

Zsigmondot hadsereggel. Püspököm,
Nem ismered te ezt a szoknyahőst,
Ki már egy választott dandárunk élén
Gyaláztatnál nem bírt aratni mást.

GARA

Csak férfi ő is, tán szívében is majd
Felébred némi becsület s erő,
Ha jól megrázzuk, aztán ő is ért.
Folytasd barátom.

HORVÁTHY PÁL

Most midőn egész
Lengyelhon vérben, romladékban áll,
Zsigmond, mint béke angyala jelen meg,
A megfáradt kedélyek hozzá állnak,
S ha itthon Hedvig Vilmostal nászt ül,
Zsigmondot, mint kivel valószínűen
Összetörődnek addig, elfogadják.

GARA

Nagyon helyes, s hogy minden jobban menjen,
Tarnovi Jasko sadowi bánt
Ma küldöm el még Krakkót biztosítani.

ERZSÉBET

Engem még mindig sejtelem gyötör,
Hogy mind e szép terv Zsigmondon törik meg,
Pedig mit nálatok okoskodás
Szül, férfiak, azt nőknél sejtelem
Suttogja sokszor sokkal biztosabban.

HORVÁTHY PÁL

Még egy kérésem hallgasd meg, királynő.
Rég megfogadtam, hogy Sz. Péter sirját
Zarándokolva tisztelem meg, engedj
Rómába menve megnyugtatni lelkem.

ERZSÉBET

Hiányzandasz, de menj, hogy kedved teljék.
Menjünk fogadni a követeket.

NEGYESIK SZÍN

*(Terem, mint a második színben. Frangepán Zsigmondot,
Jobst-ot, Domarath-ot s néhány cseh urat bevezet.)*

FRANGEPÁN

Itten fog a királynő megjelenni.

ZSIGMOND

Nincs nékem a királynővel közöm,
Én mátkámat jöttem ölelni.

FRANGEPÁN

Ahhoz

Meg énnekem nincs. *(El.)*

DOMARATH

Mondhatom, sohsem

Láttam még ily hidegvérű menyasszonyt.

ZSIGMOND

Annál forróbak udvarhölgyei.

E kettő majd kiegyenlíti egymást.

Haj, Domarath, hiszen te oly ügyes vagy,

Csak azok a vad lengyel főurak

El nem hiszik, s nem tűrtek kormányzónak,

Tudd meg nekem, ki az a barna lány,

Ki e bokrétát dobta csintalan

Kacsintással utamba.

DOMARATH

Rég tudom,

Gara nádor -

ZSIGMOND

Leánya?

JOBST

Szobalánya.

ZSIGMOND

Annál jobb, nem kevésbbé bájol az

Aranygyapjú, ha nem sárkány vigyáz rá.

JOBST

Megint szokott szeszélyedben vagy, Zsigmond,

Midőn komolyság volna épp helyén,

Mert nékem mindenk csak azt mutatják,

Hogy minket itt bolondnak tartanak.

ZSIGMOND

S javít-e rajta, hogyha nem leszek víg?

Komoly képpel még jól ki is nevetnek.

Úgy töltjük az időt, amint lehet.

JOBST

De mit szól a menyasszony?

ZSIGMOND

Büszke lesz

Birhatni azt, kiért oly sok epedt. -
Emlékszel-é még, Domarath, midőn
Kiűztek a lengyel főnemesek,
Majd nők nélkül maradtak.

DOMARATH

Óh, igen,

S e szolgálat sem békité ki őket.

JOBST

E sok halasztás, e huzavona
Nekem nem tetszik, s hozzá könnyüséged.

ZSIGMOND

Ha zsebedet bírnám, nem lennék könnyű.
Adhatnál is megint kölcsön nekem,
Jó rokonom, az útban úgy kifogytam.

JOBST

Szavadra?

ZSIGMOND

Nem, sok volna egy rokontól.
A koronára, mit menyasszonyom...

JOBST

Oly nyugtalansággal viszen eléd!
Ne, egy arany, azt is kockáztatom.

(Mária, Erzsébet, Gara, Horváthy Pál, más főurak, Sandivog s a követség jönnek. A királynők trónra lépnek.)

MÁRIA

Isten hozott Subini Sandivog,
S nemes követség, mily jót hoztatok.

ZSIGMOND

Engedd meg, Mária, egy vőlegény
Türelmetlenségét, öleljelek meg.

MÁRIA

El a tróntól, itt ketten el nem férünk,
Csak térdelhetnél zsámolyán, s hajolni
Meg nem tudok, hogy átölelj.

ERZSÉBET

Mért nem vársz
Sorodra, Zsigmond?

ZSIGMOND

Hát előbbvalók-e
E pártos lengyelek, e lázadók,
Kik zólyomi országgyűlésen tett
Szent esküjök dacára engemet
Nem ismernek királyoknak, uroknak.

SANDIVOG

Óvást teszek a lázadó cím ellen.
Mi hódolattal járulánk eléd,
S csak azt kívántuk, tedd el Domarathot,
Kértünk, lakjál köztünk, és orvosold
Kiáltó sebeinket. - Megtagadtad.

ZSIGMOND

Én feltétlen meghódolást kívántam,
Vagy Domarathnak, sebeiteknek
Jogommal mi köze, hogyan csorbítja?
S ha nem, pártos, ki el nem ismeri.

SANDIVOG

Nem néked tartozunk hűséggel, Zsigmond,
De Nagy Lajos leányinak.

ZSIGMOND

Hazudsz.

ERZSÉBET

Ne többet, trónunknál nem szenvedünk
Ilyen patvarkodást. Szólj, Sandivog!

SANDIVOG

Igen, mi megtartók hűségünket.
A rádomi országgyűlési végzést
Is csak Zsigmond vétkes goromba volta
Eszközlé, kértünk is, hogy küldjed el
Bármelyik lányodat, s mi hódolunk.
De hasztalan járt már oly sok követség
Kitudni, hogy mit végezett felőlünk,
Mindannyiszor üres szó lett jutalmunk.

ZSIGMOND

Be átkozott unalmas!

DOMARATH

Képes lesz
S még hatfelé osztandja el beszédét.

ZSIGMOND

Mi már megkaptuk a miénket. - Nádor,
Im egy arany, fej-é, vagy korona?

GARA

Talán sem egy, sem más.

ZSIGMOND

Ki játszik vélem?

SANDIVOG

Zsigmondot küldéd hadseregnek élén
Lányod helyett, mi bátran visszavertük,
És újra kérni mégis meg nem untunk.
De végre mindennek meg van határa,
Sokakban elfogyott a türelem,
S a büszke Semovicsot pártkirállyá
Emelték, most testvér áll testvér ellen,
Leégett falvak hirdetnek nyomort.
S én újra jöttem kérni Hedviget. -
Itt országunknak legjobb ifjúsága,
Túszul hagyom, bájos leányodért,
S megkoronázva sértetlen virágként
Teszem le ismét karjaid közé,
Csak ígérd, hogy beleegyezésünk nélkül
Nem adsz férjet neki.

ERZSÉBET

Hedvig tiétek.

SANDIVOG

Repülök e jó hírrel.

ERZSÉBET

Türelem,
Nem küldhetem a lázadás torkába.

SANDIVOG

Siessünk hát a vést megzabolázni.

ERZSÉBET

Maradjatok köztünk, mulassunk kissé.

SANDIVOG

Bocsáss meg, asszonyom, parancsunk van.

ERZSÉBET

Holnap Visegrádot nézzük meg.

SANDIVOG

Óh,
Lehetlen, indulok.

ERZSÉBET

De tudd meg, nálunk
Csodálatos a vendégszeretet.

SANDIVOG

Nálunk a kötelesség. *(El a követséggel.)*

ERZSÉBET

Frangepán!
Szemből ne téveszd ezt az urakat,
Jó szóval és erővel itt maradnak. *(Frangepán el.)*

MÁRIA

Pohárnokom! Királynéd rég adósod,
Itt véredért, melyet kiontottam. *(Forgáchcsal kezét csókoltat.)*
Távozzatok. *(Mind el, kivéven a királynőket, Garát, Zsigmondot és társait.)*

ZSIGMOND

Rajtam van-e már a sor?
Óh, Mária, mint gyűlölöm e trónt,
Mely tőled messze tart, változnék bár át
Nászággyá.

MÁRIA

Nem jogosítottalak fel
Ilyen beszédre.

GARA

Még előbb keményebb
Ágy vár reád, a lágy párnákat ám
Kemény acél óvhatja csak meg, őrgróf!
Választott hadsereggel holnap indulsz
Lengyelhont megbékíteni.

ZSIGMOND

S hol veszek pénzt?

GARA

Mind a mi gondunk, később bővebben,
Ha elkísértem a királynőket. *(El a királynőekkel.)*

ZSIGMOND

Ismét táborba menjek, szép dolog,
De veszedelmes, és kényelmetlen.
Jobst, én már ismerem a magyarok
Mint gondoskodnak pénzről, azt hiszik:
A katona kenyérrel érje be,
Igyék vizet, feküdjék zöld gyepen
S ne ismerjen más kedvest, mint a kard.
De ördög lesz így harcos. - Adj nekem
Kölcsön vagy harmincezer aranyat.

JOBST

Nagyon csiklandós ügy, örökséged
Már nálam, semmid többé. Hisz az is
Igaz, ha sereget bíznak reád,
Talán a trónról sem taszítanak le.
Isten neki!

ZSIGMOND

Te Domarath, velem jössz,
Vigan leszünk.

DOMARATH

Most a kis szobalányról. *(Mind el.)*

SANDIVOG *(jő)*

Hát így vagyunk, megfogva cudarul.
Jó, jó, nem sejtitek, mi vén rókával
Kötöttetek ki. - Több kijárásom van.
A sajka vár, mely átvisz a Dunán,
Egész utamban mindenütt lovak,
Itt álruha, isten veled Buda!
Bármit forraltok, én előbb leszek honn.

HORVÁTHY PÁL *(ki régebből hallgatózva belépett)*

Szerencsés utat. Már ma nem hevertem.
A trón kegyében állok én magam.
Vén Laczfy, a trón hű tanácsosa,
Eltávolítva, és nagyon csalódnám
Ha épp, mivel nagyon becsületes,
Nem válnék tervünknek vak eszközévé.
Testvérem hadsereggel Nápolyban.
Minden más fegyveres nép Lengyelhonban,
Magam szabad Durrazzohoz mehetni:
Első lépcsőjén állok nagyságomnak.

MÁSODIK FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

*(Királyi kert Nápolyban, Durazzo Károly,
Horváthy Pál és János, beszélgetve jönnek.)*

KÁROLY

Mindaz helyes, mit elmondtál barátom,
Jogom kétségtelen a koronára,
S ily férfiaknak, mint ti, pártolása
A jó név, melyet köztetek kivívtam,
Mint bánatok, kétségen túteszik
Győzelmemet, s én még is kétkedem,
Hogy mit tegyek.

HORVÁTHY JÁNOS

Kétkedned nem szabad,
Ez a középszerűségnek joga,
Mely bármit végez, ön sorsát intézte.
De a nagyoknak mindenik lépése
Országot ingat, és mint büszke cserhez
Száz gallynak élte van hozzácsatolva.
Így sorsa nem sajátja, de közös,
Mint isteni gondviselés. Hogyan
Számolsz hazánk, hogy a mi sorsunkról,
Ha hivatásodat megtagadod.

KÁROLY

S hogy számolok lelkemről, megfosztván
Trónjától jótevőmnnek gyermekét,
Ki szinte jótevőm lett, s tégedet
Küldött, egyházi átkom ellenére,
Hogy megvédd birtokom a büszke Anjou
Lajostól.

HORVÁTHY JÁNOS

S jótevő-e hát a rabló,
Ki csak kincsünket kéri, s élni meghagy?

KÁROLY

S hogyan szeged meg esküdet Horváthy,
A hűségedre bízott hadsereggel?

HORVÁTHY JÁNOS

Meg nem szegem, ígértem, jogaidba
Hogy béhelyezlek, s bé foglak helyezni.

KÁROLY

Nem, nem, még sem lehet, a szent ostyára
Esküdtem meg Lajos király előtt,
Hogy nem fogom a magyar koronát
Soha keresni.

HORVÁTHY PÁL

Azt ne is keresd.
De hát esküdhattél-e arra is,
Hogy a magyar nép sem fog megkeresni?
Vagy, hogy dacolni fogsz Isten szavával,
Mely egy nemzet szavában trónra hív?
Királyom nézd ruhámat, ismered
Hatalmamat. Im én felmentelek
Minden kicsinyes lelki kétkedéstől.

(Margit kis fiával és Alberich jőnek.)

MARGIT

Mi rég kereslek, Károly, s itt talállak
Megint a kert legrejtekebb zugában,
Mint hogyha nődnek mosolyától futnál:
Milyen halvány vagy, óh, szólj, mi bajod?

KÁROLY

Nincs semmi, Margitom!

MARGIT

Annál rosszabb,
Mert e sötét arc úgy csak engem illet.
Én voltam a betegség, mely okozta.

KÁROLY

Te a nap vagy, mely felderíti azt.

HORVÁTHY JÁNOS *(Pálhoz)*

Mit gondolsz, Pál, rábírnak-e beszélni?

HORVÁTHY PÁL

Már meg van nyerve, mert okoskodik,
A meggyőződés nem vitatkozik.

KÁROLY

Ezen urakkal szoltam egyről-másról;
Az élet nem mindég mosolygó, Margit.

MARGIT

Az volt, míg ez urak nem jöttek el.
Ah szóljatok, szokás-e nálatok,
Hogy a vendég szives gazdasszonyától
Ellopja a férj szívét, úgy, miként ti?
Hisz a magyar nép nyílt, becsületes,
Mi vagytok ti?

HORVÁTHY JÁNOS

Felséged hű szolgálói.

MARGIT

Csak egy szolgálatot kérek tehát:
Távozzatok, urak, mert amióta
Itt vagytok, hasztalan kiáltom, Károly!
Ő csak mereng, mint ábrándkép után,
Melyet nem ismerek, ha csókolom,
Megrázkódik, mint hogyha felriadna;
Álmában mond sok rémséges szavat,
Vért, koronát, harcot, mi lesz mindebből!
Óh, Károlyom, térj ismét Margitodhoz!

KÁROLY

S eltértem-e hát tőled? Nem soha,
De ládd a férfi nem csupán szeretni
Vagyon teremtvé, lelkébe nemesb
Érzéseket is oltott istene,
Dicsvágyat, kötelességérzetet.

MARGIT

Óh, Károly, s nemesebb érzésnek mondod
Mindezt a szerelemnél? Károlyom,
Elhagynád-e a narancsfánk illatát,
E lágy eget, Margitod mosolyát,
Hogy ottan távol, szürke ég alatt
Véres mezőkön éjeket virassz?

Elhervadandnak fáid, kedvesed,
S mit nyersz helyettök?

KÁROLY

Győztél, Margitom!
Karod közt rémálmomból ébredek. *(Megöleli.)*

MARGIT

Ne hagyd el, Károlyom, e bájgyűrűt,
Ne nézz fel e magyar urakra, mert
Szemök megígézik, mint a bazilisk.
Távozzatok, távozzatok örökre!

HORVÁTHY JÁNOS

Jó, távozunk. Csalódva bár, mert Károlyt
Nemes- s vitéznek tartja a világ.

KÁROLY

Ki állíthatja az ellenkezőt?

MARGIT

Ha annak tartják, úgy be is próbálta,
S új kísérletre nincsen semmi szükség,
Próbáljon más is; - a győzelmes kardot
Pihenni függesztik oltár fölé.

HORVÁTHY PÁL

Bocsánatot mind e sok bánatért,
Mit okozánk; nem tudtuk, hogy Károlynak
Ily kellemetlen vendég lesz, ki őt
A becsület adósságára inti.
Országom s véle Mária királynő,
Barátid és jótévő rokonod
Néhány kis zsarnok önkénye alatt nyög;
Te voltál a sorstól védjőkre híva,
S kislelkű félelemmel visszarettensz.

KÁROLY

Bocsáss, Margit! Von a sors, én megyek,
Karod fel nem tarthatja kerekét.

MARGIT

Óh, Károly, hisz ha még itten megállnál,
De a dicsvágy sas, mely ha megmentette
A kis galambot rókáknak fogából,
Bír-é magával, éles körmei
Nem vérzik-e meg a védőlelést?

HORVÁTHY JÁNOS

Király! Vedd tőlem a hódolatot.

HORVÁTHY PÁL

Áldásomat, király, dicső utadra.
Én elmegyek előre a jó hírrel.

KÁROLY

Hej, Alberich! Rád bízom utazásom
Kellő elrendezését.

MARGIT

Bízd elébb rá,
Hogy engem elvezessen, összedülök.
Jőj, jőj fiam, nem kellünk már atyádnak.
Vezesd az árvát és az özvegyet
Jó Alberich, ne hallják legalább
Győzelmök gúnyos kacaját azoknak,
Kik meggyilkolták a családapát. *(Alél.)*

LÁSZLÓ

Ne sírj, anyám!

ALBERICH

Segítség.

KÁROLY

Margitom!

MÁSODIK SZÍN

(Az első felvonás második színi tereme Budán. Mária, Erzsébet, Zsigmond, Gara, Forgách, Frangepán.)

ERZSÉBET

Ugy-é nem csalt sejtelmem, hősünk itt van,
Lublóig volt babérokat keresni.
De messzellette.

ZSIGMOND

S nem jól tettem-é,
Midőn honn rózsza várt?

MÁRIA

Gyalázat pírja.

ZSIGMOND

Még e szép ajkak is ily harci nyelven
Beszélnek? Elnémítom. *(Meg akarja csókolni.)*

MÁRIA

Vissza tőlem.
A nő csak férfiúnak hódolhat meg,
Bajnoknak a királynő, s egy sem vagy.

ZSIGMOND

Nálunk a nők nem abból ítélik meg
A férfit, hogy tovább megy-é Lublónál.

MÁRIA

Lovagjaim közt nincs csak egyik is,
Ki nem tett volna csodadolgokat
Királynőjéért, szóljatok, vitézek.

GARA

Megvertem volna minden ellenét
Felségednek, mentől több, annál jobb.
Igazságát pecsételvén vérökkel.

FRANGEPÁN

Én meg csupán csak aztat bántam volna,
Hogy ily nyilván igazságért csatázok,
Királynőm egy szeszélyeért szeretném
A földet elpusztítani.

FORGÁCH

Én, királynő,
Meghaltam volna egy könny díjaért.

MÁRIA

Igy tettek volna hát lovagjaim,
S te mit tettél, te, aki azt igényled,
Hogy trónomról hozzád hajoljak le:
Elfutsz egy bajnok hadseregnek élén.

ZSIGMOND

Könnyű itthon beszélni.

FORGÁCH

Túrnöm kell,
S megfojt.

GARA

Mi már mind másutt is beszéltünk.

FRANGEPÁN

S beszélhetünk, ha tetszik.

ERZSÉBET

Békesség.

GARA

Óh, azzal a szép hadsereggel mért nem
Fosztattam inkább tollat, mint hogy egy
Cseh megtanítsa futni?

ERZSÉBET

Csitt, ha mondom,
Szólj hát, mit tettél Zsigmond?

ZSIGMOND

Békealkut,
Véget veték egy véres háborúnak,
Rábírtam a lengyel követeket,
Hogy pünkösdig megvárják Hedviget,
S mi visszaküldjük mind a túszoikat.

GARA

Jeles, jeles.

ERZSÉBET

S hiszed, hogy elfogadjuk?

ZSIGMOND

Az nekem mindegy, csak mostan bocsáss el
Pihenni. Mit szenvedtem a táborban,
Nem hiszitek. Reménylem, asszonyim,
Derültebben foglak megint találni. *(El.)*

MÁRIA

Óh, hogy királynőtöknek csúfoltok,
Hogy intésemtől népek sorsa függ
S magamnak nincs egy boldog percem is.
Égek, mint tűz, önmagamot emésztve,
Míg mások körülöttem melegesznek.
Vigyétek trónom, adjátok oda
Szolgálóim leghitványabbikának,
Ki oly magasnak látja fényemet,
Hogy elvakulva, amint föltekint,
Még irigyelni sem tud, és helyébe
Egy percet adjatok szabadságából.
Anyám, urak, akármi fog történni
Én nem megyek a brandenburgi grófhoz.

ERZSÉBET

S én nem tudom rossz néven venni, lányom.

GARA

Ha jól felvesszük, nincs is rája ok,
A lengyel trónt eljátszta, örökét
Elpazarolta régen, s olyan férfi
Mint ő, nem is más, mint madárijesztő.

ERZSÉBET

De mondd, hogy rázzuk le őt a nyakunkról?

GARA

Elindítunk százötven lovagot
Hatodik Károly francia királyhoz;
S öccsének, Orleansi Lajosnak
Kináljuk Máriát s a koronát,
Bármelyik is több, hogy ne kelljen néki.

MÁRIA

Forgách, te léssz a százötven vezére.

FORGÁCH

Én, asszonyom!

MÁRIA

Nem szolgálsz szívesen? (*Vavelsky jó.*)

ERZSÉBET

Mi vakmerő suhanc tolakszik itt be?

MÁRIA

Ládd Forgách, más nőnek van szívvilága,
Abban boldog, nekem helyette a sors
Hideg fényt nyújtott, nékem az világom,
S ha nem melenget is, de elkábít,
Feledni akarom, s fogom amaszt.
Forgách, szolgálj e ragyogó uton,
Másutt nincs tér.

ERZSÉBET (*Vavelskyhez*)

Fogsz-é már szólni egyszer?

VAVELSKY

Vavelsky Przeczslav a nevem, királynő,
Ki, mint hazám utolsó nemese,
Utolsó is jött, intvén, küldjed el
Leányodat minél előbb a néki
Ajánlt trónt elfoglalni, és ne hidd,
Hogy Lengyelország már olyan bitang,
Miként egy lányra éppen rászorult.

ERZSÉBET

Mi hang ez?

VAVELSKY

Mint amilyet érdekeltek.

MÁRIA

Hát úgy lesüllyedett-e már a trón,
Hogy ily kuruttyolás felérhet hozzá? *(Félre.)*
Ily istenségnek áldozunk-e, szívet
Kitépve keblünkből. Ez kárpótoljon?

ERZSÉBET

Ti itt álltok vitézek, s türitek? *(Az urak kardhoz nyúlnek.)*

VAVELSKY

Csak lassan, uraim, itt levelem,
Aztán meg ügyis végzém ügyemet,
S megyek. *(El Frangepánnal.)*

ERZSÉBET

Megöl e meggyaláztatás.

FRANGEPÁN *(visszatérve)*

Kint Sandivog van egyszerű ruhában,
Kihallgatást kér.

ERZSÉBET

Jöjön, meghallgatjuk.

SANDIVOG *(ő)*

Csodálod tán, felséges asszonyom,
Hogy aki egyszer már alig menekvém
Fogságodból, most újra itt vagyok?
De visszaűzött a kötelesség.
Láthattad, hogy hova ért a dolog.
Nem tréfál a nép, mely ily hangon szól,
Egy perc késés, s Lengyelhon elveszett.
A vad Jagyel Litván nagyhercege
Rettentő népének, mint áradatnak,
Nincs gátja, mint sakálok lósörénybe
Ragadva úszták át a Visztulát
S Zavichost vára romladékba dült.

Ürügyül vettem, hogy hozzád jöhessek,
Az ifjú túsok visszaváltását.
S most, óh, királynő, térdénállva kérlek,
Ne lökd el egy nemzet szívét magadtól,
Add lányodat, s az ifjakat vele,
Szebb kísérettel nem jöhet közénk,
Mint hogyha gyermekinket hozza vissza,
S lesz köztünk a békének angyala.

ERZSÉBET

Becsülöm, Sandivog, hűségedet,
Rád bízom Hedviget, legyen, mint mondod.

SANDIVOG

Óh, engedd megcsókolnom jobbodat,
Aztán hagyj elsőnek lehetnem, aki
Királynőmnek meghódol. *(El.)*
(Hirnök levelet hoz Garának.)

HIRNÖK

Levelek

Horvátországból.

GARA *(átfutva a levelet)*

Ismét zavarok!

A vráni váron már nyílt lázadás
Zászlója leng. Palizsnay megverte
Laczk Bélát, kit helyette kineveztünk.
(Erzsébethez.) Tvardkó elfoglalá hitbéredet,
A khulmi tartományt, kegyes királynő.

MÁRIA

Hát Laczfy mit tesz?

GARA

Hallgat mindezekről

S mindig azt írja, minden rendben van.

MÁRIA

Hát ő is áruló lehetne? - Nem.

GARA

Nehéz időkben a tehetlenség
Is árulás.

MÁRIA

Nagyobb a túlbuzgóság.
Ha feltesszük, hogy lássunk ördögöt,
Eljő. - Ládd, nádor, engem úgy mulattat,
Hogy ennyi férfiú tör ellenem,
Érzem, hogy több, hogy más vagyok, mint a nő.

ERZSÉBET

Mit kell itt tennünk, kis dologból nagy lesz.

GARA

Attól ne tarts. Miként a természetben,
Ha hosszú csend van, a gőzök gyűlnek össze,
Villám, mennydörgés tölti az eget,
Míg a királyi nap győztesen lép ki,
S egész harcban csak a légkör újult meg:
A népeknél is így történik ez.
Zavarkodnak most e horvát urak,
Ti lépjetez közéjük, óh, királynők,
Dicsőségtöknek minden pompájával,
S ki nagyságtoknak meghódolni nem fog,
A női bájnák hajtja meg nyakát.
Már régi tervem ez, s minél előbb
Induljunk a fellázadt tartományba,
Hogy hódolását elfogadhassátok.

MÁRIA

Úgy, nádor? Szép terved, csak azt a nőt
Hagynád ki a játékból, hogy ne látnám,
Hagy az hatalmasabb, mint a királyné,
S midőn már ez tehetlen, az segít.
Majd sírva lép az országgyűlésébe
S könyörületből trónra ültetik.
Majd ismét szívet és kezet ajánl
Egy gyávának, kit képtelen szeretni,
De trónját és hazáját biztosítja.
Kacéran lép a pártosok közé,
Hogy megnyírhesse új Sámson gyanánt.
És végre, ha körülnéz a királyné
Trónjáról, mért élt hát, meg nem leli.

ERZSÉBET

Mind érzélgés, csak mégis jó az a trón.

MÁRIA

Érzelgés? - Óh, ezen már túl vagyok,
Kigyógyítottatok. És épp azért
Kivánnék más eljárást, mint királyhoz
Illik. Küzdést, nem tettetett mosolyt.

GARA

Megújítjuk András arany bulláját
Is, ezzel semmi újat nem adunk
És a magyar nagyon kap ilyenén.

ERZSÉBET

Hogy újítjuk meg, hisz nem kéri senki.

GARA

Gondoskodtam már arról is, találtam
Két jó urat, az egyik Osztopán,
Padvarsia a másik, majd ezek
Kérendik, mint küldöttek az uraktól.

(Zsigmond, Domarath jőnek beszélgetve.)

ZSIGMOND

Mit mondott Zombi Miklós, a kincstárnok?

DOMARATH

Hogy ő az ország pénzét őrzi csak,
Miénket ott keressük a zsidóknál
S ledér lányoknál.

ZSIGMOND

Jó élc, de goromba.
Nem mondta-é, hogy meggondolja jól
Kivel beszél, nem sürgetéd-e újra?

DOMARATH

Mindent mondtam, de ő egyet felelt:
Nem ad, mert a királynő megtiltotta.

ZSIGMOND

Mért nem vetéd zálogba koronámat?
Mért nem kértél egy uzsorás nagyúrtól?

DOMARATH

Száztól kértem, de mind csak azt felelték:
Lublótól egy mértföldre van pénztáram,
Ott adtam volna.

ZSIGMOND

A szemtelenek!
Királyném, ami történik nem értem;
Úgy látszik, kedved tölti, aki engem,
Jegyessedet sért. Ilyen viszonyok közt
Én udvarodban nem maradhatok.

MÁRIA

Hát menj, Isten hírével!

ZSIGMOND

Szívesen.
Ugyis rendezni kell örökömet,
De azt tudod, hogyan kikölteztem
Szolgálatodban, útiköltségem sincs.

MÁRIA

E célra nyitva áll pénztáram, örgróf.
(*A királynők és kíséretök el.*)

ZSIGMOND

Minden rossznak megvan jó oldala.
Mit a kegytől nem nyertünk, azt megadta
A kegyvesztés; de igazán örülök,
Hogy e farkasveremből szabadulunk.

DOMARATH

Unalmas nők, fajankó főurak,
Kevés gyönyör, sok erkölcsi beszédek,
Valóban nem lennék köztök király.

ZSIGMOND

Várj, csak míg az leszek, majd másképp lesz az. (*El Domaraththal.*)

HARMADIK SZÍN

*(Utca Zágrábban. Palizsnay, Horváthy Pál,
Simontornyai, Szofra fegyveresekkel fellépnek.)*

PALIZSNAY

Mostan van alkalom elérni azt,
Amit kívánunk, egy merész lépéssel.
Nézzétek e lányt, csak csókolni tartom,
Ha únalmas percem jó, vagy ha felforr
Epém, hogy légyen, akin azt kiontom
S fegyvert fogott, kalandom hogy megossza.
S ti visszarettennétek?

HORVÁTHY PÁL

Nem, barátom.
De jó ügyet veszélyeztetni bűn.

PALIZSNAY

S veszély nélkül a győzelem nem kéj.
Itt jönnek a királynők, vélek van
Egy fészek áruló, elfogjuk őket,
S ha Károly jó, nem szégyeneljük többé,
Hogy Nápoly ment meg, a fél mű miénk volt.

SIMONTORNYAY

János mond valamit.

HORVÁTHY PÁL

De nem sokat,
Vagy hagyjátok reám a vezetést,
Vagy én elhagylak. Ily merész lépésnél,
Tudnunk kell a népnek hangulatát.

PALIZSNAY

Mit néphangulat! Hasztalan beszéd,
Húr a nép, melyet a nagyok pengetnek.
Csak győzzünk, a helyeslés megjövend.

HORVÁTHY PÁL

S mit tennénk e marok néppel, kevés
Egy kóborló betyárt elfogni.

PALIZSNAY

Mit?

Ördög, pokol, pap!

HORVÁTHY PÁL

Csendesen, barátom,
Menj vissza, váradban tartsd magad,
Hagyj minket itt működni szabadon,
S ne áruld el, hogy véled tartunk, mert
Mind elvesznénk. *(Laczfy fegyveresekkel jön másfelől.)*

SIMONTORNYAY

Csitt, itt jó a vén Laczfy.

LACZFY

Hah, szemtelen perjel, rabló lovag!
S te Zágrábig merészelsz?

PALIZSNAY

Szemtelen
Bán! Tiltani merészled.

LACZFY

Lázadó,
Idéztelek székemhez, nem jövől
Tudod törvényen kívül helyezélek.

PALIZSNAY

Én írok törvényt, melyen te belül vagy.

LACZFY

Fogjátok el, királyomnak nevében.

PALIZSNAY

Üssétek le, hisz szoknyát hív segélyre.

HORVÁTHY PÁL *(közéjük lép)*

El bán, el perjel, széjjel emberek!
Jön a királynő, s vérfestett utcákon
Harc közt vonuljon-e be városunkba?
El a kardokkal, menj Palizsnay,
Hagyd őt bán, máskor hívjad feleletre.

PALIZSNAY

Viszontlátásig.

LACZFY

Nem fogod köszönni.

PALIZSNAY

Jőj, Szofra.

SZOFRA

Óh be kár, már úgy örültem,
A látványnak, mely itt következik.
Unom magam, elkelne egy kis újság.
(*Palizsnay, Szofra, fegyveresek el*)

LACZFY

Elkészülénk hát a legfényesebben
Királynőnket méltóan elfogadni.
Hadd lássa, mint megtisztelik azok,
Kiket Gara mint lázadókat festett.

HORVÁTHY PÁL

Gonosz idők midőn a jobbágyoknak
Rablók gyanánt kell éjjel összesúgni,
Hogy megmenthessék fejedelmöket,
Egy-egy bitangtól, mint Gara.

LACZFY

Igaz.

De mondd el még egyszer, kedves barátom,
Mit mondott Károly, egykor cimborám volt
Még bán korában. Jó-e és mikor
A férfi kötelességnek szavára
Megmenteni kedves rokonait?

HIRNÖK (*jő*)

Jön a királynő.

LACZFY

Uraim! Elébe!

NÉP

Sokáig éljen Mária királynő! (*Mária, Erzsébet, Gara, kíséret, nép jő.*)

LACZFY

Üdvöz légy, asszonyom! Ím térden állva
Teszem lábadhoz Zágráb kulcsait,
És méltóságomat; mit tenne a hold,
Ha a nap felkelt?

MÁRIA

Állj fel, jó öreg,
Fogadd hálámat, s ím annak jeléül,
Levesszük válladról tisztelked terhet
Utódod Templin, a Szent-Györgyi gróf.

HORVÁTHY PÁL

Énáltalam a főpapság tisztel meg,

SIMONTORNYAY

És általam a horvát főnemesség.

NÉP

Éljen királynőnk!

LACZFY *(félre)*

Álom üldöz-e?
E meggyalázás! -

MÁRIA

Mind jeles szavak,
De épp egy főpap és egy főnemes
Tüzé ki a zendülés zászlaját
A vráni várra. Olyan tartományban,
Amelyben ilyen botrány türelik,
Nem alhatik nyugodtan a királynő.
Azért ha több beszédetek beszédnél,
Horváthy Pál, Simontornyay István,
Hozzátok el Vránának kulcsait! *(Elfordul.)*
Fel most tovább, szükséges megpihennünk.

NÉP

Élj Mária!

MÁRIA

Urak! A viszontlátásig! *(Mária, Erzsébet, Gara, kíséret el.)*

HORVÁTHY PÁL

Hogyan vagy Laczfy? Majd úgy mondtam: bán.

LACZFY

Jó püspök, majd úgy mondtam: menj pokolba.

HORVÁTHY PÁL

Csak szép világ ez.

LACZFY

Tetszik nékem is
Mert már tudom, nekem hogy mit kell tennem.
De hogy tudjátok-e ti, jó barátim,
Az nagy kérdés.

HORVÁTHY PÁL

Elhozzuk Vrana kulcsát.

LACZFY

Szép, szép, de ám az a Palizsnay,
Mennykő nyakas, és Laczfy sem gyerek. *(Különböző oldalra el.)*

NEGYEDIK SZÍN

*(Az első felvonás első színi terem a vránai várban.
Palizsnay Szofra vállán nyugtatva fejét.)*

SZOFRA

Aztán sokáig élt még a királyfi,
Szép tündérével, békés nyugalomban,
Sok gyermekök lett.

PALIZSNAY

Hagyd el, hagyd el Szofra,
Megölt már minden sárkányt, és kiállta
Minden veszélyt, a többi únadalmas.

SZOFRA

Unalmas hát ez óra is előtted?

PALIZSNAY

Ha elmondják igen, érezve nem. -

Mennykő soká nem jó hír Zágrábból. *(Kürtszó.)*

Hah, kürtszó! Szofra, nézz ki, hogy ki az. *(Horváthy Pál és Simontornyay jó.)*

HORVÁTHY PÁL

Barát vagy ellen, amint akarod.

PALIZSNAY

Hogyan Pál? Mily kétértelmű beszéd?

HORVÁTHY PÁL

Hívd össze népedet, aztán beszélek.

PALIZSNAY

Várnagy! Fegyverbe, hej fiúk elő.

Mi lesz mindebből! Alakod baráti,

Ellenséges rajt a kifejezés,

S e kettő zagyvaléka volt beszéded.

Mondd meg, mit kívánsz, ismersz nincs türelmem. *(A várnagy fegyveresekkel bejő.)*

HORVÁTHY PÁL

Királynőmnek nevében szólalok fel,

Palizsnay, add által váradat,

És zsámolyánál kérj bocsánatot.

PALIZSNAY

Ha faltörőssel jöttél volna, Pál,

És hadsereggel, hinném, komolyan szólsz.

HORVÁTHY PÁL

Egészen komolyan. Nem faltörőket,

Nem harci népet, de kegyelmet hoztam.

Tudjátok, mily sokan törének a

Nőuraság ellen, vélvén, hogy az

Alacsonyító. Ilyen voltam én is;

Óh, jaj nekünk, kik ily vakok valánk.

Közénk jött a királynő, mint a hajnal,

Nem félve, hogy a vétkes éj legyőzi,

És megnyílnak balga szemeink.

Mit férfiúban csak eszünk ajánl,

A felség és erő, talán megdöbbent,

A nőben szendességel párosulva

Emel s elbájol. Szívünk áll pártjára.

Csak nő mondhatja: jöttem, láttam, győztem!
Hozzánk is a királyi szűz amint jött
Villámot és rózsát tartván kezében,
A papság, főurak, nép, hadsereg,
Mámmal hódolt meg, s ki sem tudá
A rózsaszálnak-e, vagy a mennykőnek,
De érezé, hogy egyik sem gyaláz meg.

PALIZSNAY

Lám, lám, szerelmi dalnok is tudsz lenni.
De mit hozasz tehát ki mindezekből?

HORVÁTHY PÁL

Csak azt, hogy adjátok fel magatok,
Hisz egyedül maradtatok már úgyis.

PALIZSNAY

Könnyen beszélsz, ki ily társak között van,
Nincs egyedül. - Elhagytok-é fiúk?

FEGYVERESEK

Halálig nem. Éljen Palizsnay!

HORVÁTHY PÁL

Derék vitézek! Óh, mi kár; mi kár,
Hogy hasztalan véreztetek el.

VÁRNAGY

Miért?

HORVÁTHY PÁL

Mert győzni nem lehet. Nem mondtam-é
Hogy minden megtért, magatok maradtok.
Mi bűnös, aki ilyen sok nemes vért
Hiába áldoz fel!

VÁRNAGY

Bizony igaz.

HORVÁTHY PÁL

Hozzám, hozzám hát, testvéreim, barátim!

FEGYVERESEK

Éljen Horváthy!

PALIZSNAY

Mit hallok, fiúk!

Egy pap ver-é meg mostan nyelvével,
Kik annyi harc közt mindig győztetek?

HORVÁTHY PÁL

Azt mondom én is: szégyen megveretni.
Ti nem hódolnátok meg egy országnak?
Nem is jövék azért harckészülettel,
De egy királyi szűznek meghajolni,
Sohsem gyalázat. Durva erejénél
A férfiúnak százszor nemesebb
A nőnek megbocsájtó elnézése.
Minden feledve van, utánam hát.
Éljen királynőnk!

FEGYVERESEK

Éljen!

PALIZSNAY

Gyáva férgek!

Rés támadt-é tegnapról a falon,
Vagy kisebb részlet jár-e számotokra?
De rátok nem haragszom, sohasem
Vártam mást tőled nép, te hitvány eszköz,
Gyilkolni kész kard a mi kezeinkben.
De tik, de tik!

HORVÁTHY PÁL

Ne hagyjuk őt beszélni.

MIND

Fogjátok el!

PALIZSNAY

El, aki élni kíván!

SZOFRA

Csak jobbra vágj, ez itt az én helyem.

PALIZSNAY

Nézzétek e lányt, álnok cimborák!
Ti biztatátok, ingereltetek,
Tűzzem ki a zászlót, s elárulátok
Egy cifra bábért! - Óh, szégyen, gyalázat.
De esküszöm most élő Istenemre,
Hogy e báb istenségtek, e királynő
Még általkulcsolandja térdemet,
Könyörgni fog egy csók-, egy mosolyért,
S ha akkor látjátok, mi istenségtek,
Mi egy nő, akkor én foglak kacagni.

SIMONTORNYAY

Add meg magad, hisz a harc egyenetlen.
Kérendünk érted.

PALIZSNAY

Kérj tenlelkedért.

LACZFY *(jó)*

Ne hagyd magad, Palizsnay, ne hagyd.

PALIZSNAY

Gúnyolsz te is! Kevés vagy még ide
Hívd a pokolt társul.

LACZFY

Melletted hívnám,
Óh, jaj hogy elkéstem, de helyreütjük.

PALIZSNAY

Eszem megáll, ki ellen, ki barát,
De hisz jobban megmagyarázza a kard,
Mint a nyelv.

LACZFY

S kardom jobb lesz, mint nyelvem volt.

SZOFRA

Csak erre férfiak, ott a rejtett út,
Én védem a bejárást. Szaporán!

PALIZSNAY

Előre, Laczfy! - Holnapig, barátim. (*El Laczfyval.*)

SZOFRA (*az ajtóban*)

Nos férfiak, csak rajta, rajta hát,
Hisz ennyien majd csak legyőztök egy nőt.

HORVÁTHY PÁL

Le a kardokkal, nő ellen nem vívunk.
(*Titkon.*) Ne, Szofra, itt ez erszény, tán elég lesz
Utiköltségül Tvardkó udvaráig,
Mondd, hogy köszöntöm, kedves jó barátim.
(*Fent.*) Vitézek, most fel! - Éljen a királynő!

HARMADIK FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

(Mező a tengerparton, Zeng városánál. Károly, Horváthy János, Alberich, fegyveresek egyfelől, Horváthy Pál, Laczfy, Palizsnay, Simontornyay, fegyveresek másfelől.)

HORVÁTHY PÁL

Üdvöz légy Károly, ősi öröködben,
Fogadd e néhány híved hódolását,
Kiket Zengig hozott eléd buzgalmuk,
Míg a nagyobb szám Zágrábban ohajt már.

KÁROLY

Csitt, csitt, ne halljak többé ily beszédet.
Csak arra kérlek, kedvezzen bár a sors,
Mérséklett legyen mindenik lépésünk,
Felednetek tiltom, hogy a királynők
Jó véreim, hogy védjökül jövék,
S ha más célom van, mint kis zsarnokiktól
Őket s hazám megváltni, kárhozat rám.

LACZFY

Felségesen szólsz, Isten áldjon érte!

PALIZSNAY

Ezért kár halni egy kopasz verébnek.

HORVÁTHY PÁL

Hadd csak, barátom, most jó a hajóról,
Még kábult, így beszélne mindenik.
Előbbre menjen csak, majd megjő kedve,
S mire Budára ér, a trónnál lesz már.

SIMONTORNYAY

Áldás szálljon rád első lépteidtől,
Miket hazám földén téssz.

LACZFY

Amint rá is

Áldást hozasz.

PALIZSNAY

Feltétlenül köszöntlek.
Most már lesz élet.

KÁROLY

Köszönöm, barátom!
De fájdalom, már több kiáltványt láttam;
Mely nem szólt kellő tisztelettel a
Királynőkről, egyik a többi közt
Erzsébetről költ csúfos egyetértést
Az áruló Garával. Ezt rosszallom.
S ez a te műved volt, Palizsnay.

PALIZSNAY

Vádolni mersz!

HORVÁTHY PÁL

Az Istenért, nyugodtan. *(Elvonja.)*

PALIZSNAY

Kis Károly, így kezded, kit az imént
Költöttünk csak ki, hogy még hátadon
Van a tojáshaj. Sok lehet belőled.

HORVÁTHY JÁNOS

Hallgass te esztelen. - Nem indulunk?

ALBERICH

El kellene királyom, hogy pihenj.

KÁROLY

Eresszétek hát szélnek a zászlókat,
Verjétek a dobot. Zágrábba aztán,
De nyugalomról senki se beszéljen,
Míg hálát nem küldöttünk Istenünknek.
(Mind el.)

MÁSODIK SZÍN

(Az első felvonás harmadik színi terem Budán. Mária, Erzsébet, Gara.)

MÁRIA *(pipereasztalnál)*

Hát csak nem kellek Orleans hercegnek,
Más hölgyért a hősök csatára kelnek,
Utolsó szolgálóm is megkívánja,
Hogy bajjal érdemeljék meg kegyét,
Én egy országot kínáltam rádásúl
Szépségemhez, s megvetnek. Csalfa tükör.

ERZSÉBET

Siess lányom, ne keserítsd magad
Tudod, hogy Károly már kapunk előtt áll,
Naponta gyúl kísérete, s maig sem
Tudjuk még, hogy miért jó. Mindenütt
Az asszonyuralom ellen sutognak,
Itt gyors lépés kell, férfi kell a trónra
Zsigmondot elhivattuk, s vár reád,
Hogy oltárhoz vezessen.

MÁRIA

Mind tudom.

De nézd el, hogy ha még a végső percben
Egyszer fölkel a nőiség szivemben,
Melyről hívé, hogy régen eltemettem
Férjembe, s érzem az úrt, mit hagyott.
Nézd el, ha kissé még mulatozok
E rózsaszállal mit fejemre tűzők,
Hisz úgyis az utolsó.

GARA

Koronádért

Egy rózsza nem sok.

MÁRIA

Nem sok? Óh, jaj, nádor,

Miért nem vagy nő, hogy megértenél. -
De szólj, mit végez az országgyűlése
Védelméről királynőjének, avagy
Azért fordultunk-e bizalmasan
Hozzá, megadva, amit csak kívánt
Hogy most magunkra hagyjon hűtlenül.

GARA

Én elleneztem az országgyűlést,
Engem ne vádolj. Mondtam, hogy parancsolj,
Ne kérj, te másképpen akarád, királynő.
Ismérem én a pártos büszke fajt,
Csak kényszerítve hajtja le fejét,
S ha percet les ki, melyben gyöngé a trón,
Nem szűnik azt végképp kizsákmányolni.
Fennen beszélnek ők kis zsarnokokról,
Mocskolnak engem s az özvegy királynőt,
S míg Károly két mértföldre áll, elébe
Kit állítának, nincs egy katonájuk.

MÁRIA

Derék urak! Im én gyorsabb vagyok,
Készen vagyok már a nászöltőzettel.

ERZSÉBET

És én tervemmel; csak már jőne Forgách,
Kit királyhoz küldénk, mi jót hoz onnan.
De im! Itt jó! *(Forgách, Frangepán jó.)*

FORGÁCH

Károly köszönt, királynők,
S mint jó rokontok, úgy jó, mond, Budára.
Távol szívetől döllyf, haszonlesés.
Hálátokat kívánja ő csupán
Ha megment álbarátoknak körméből.

ERZSÉBET

A jó rokon. - Amint tőlünk telik,
Mi is majd viszonzozzuk szívességét,
De addig is, a vőlegény hadd jöjjön!

FRANGEPÁN *(az ajtón ki)*

Királynőm kíván, brandenburgi gróf! *(Zsigmond, Jobst, Domarath jó.)*

ZSIGMOND

Köszöntelek királynők, szép menyasszony!

ERZSÉBET

Üdvözlégy, Zsigmond!

MÁRIA

Menjünk, hogyha tetszik.

ZSIGMOND

Itten vannak tanúim.

MÁRIA

Itt enyéim.

Forgách vezess, csak nem megyek mátkámmal.

FORGÁCH *(vezetve)*

Nagyot kívánsz. Megvívni egy világgal
Tán bírnék érted, oltárhoz vezetni,
Ki tudja.

MÁRIA

Forgách, aki a napot
Választja csillagául, nézze el,
Ha minden fűszál osztja sugarát.

FORGÁCH

De csak választottján ragyog. Mosolygva
Mégy mátkáddal te.

MÁRIA

Egy van, aminek
Akármilyen nagyság szegény nélkül, büszkén
Hajolhat meg - ez a sors végezése.

FORGÁCH

Királynőm, meghajoltam.

MÁRIA

Én is, Forgách! *(Mind el a kápolnába, Erzsébet és Gara maradnak.)*

ERZSÉBET

Nádor, maradj, nem nézhetem e nászt,
Szívem fáj Máriáért. Ah, de el
Meddő bú, ahol tenni kell. Sietve
Készíts mindent, hogy a legfényesebben
Mehessünk a csalárd rokon elé,
S csillámló pompával fogadjuk el,

Ha ő színeskedik, mi is fogunk,
S e fegyverrel, lássuk, nem-e a nő győz.

GARA

Nem értem tervedet.

ERZSÉBET

Hagyd azt rám, nádor,
Te ott tégy, ahol férfi kell a gátra. *(A nász visszajő.)*

MÁRIA

Anyám!

ERZSÉBET

Leányom, itt, óh, itt pihenj meg. *(Megöleli.)*

ZSIGMOND *(félre)*

Érzékeny jelenet.

DOMARATH

Vad népszokás.

ZSIGMOND *(félre)*

Ez ölelésből most már nőm, anyám,
Engem se zárjatok ki.

ERZSÉBET

Jőj, fiam!

Áldásom rajtad.

ZSIGMOND

Kedves nőm, egy csókot.

MÁRIA

Egyet, Zsigmond. - Hisz ez nődtől elég.
Ki úgyis a trónt vetted csak meg véle.
S az most nem csókot, tetteket kíván.
Károly kapunk előtt, s nincs, aki védje.

ERZSÉBET

Siess hazádba, gyűjts ott harci népet,
S véd meg, csak úgy léssz arra érdemes.
Minden perc veszteség.

MÁRIA

Isten vezessen!

ERZSÉBET

Most Károlyt elfogadni! - *(Mária, Erzsébet, Gara, Forgách, Frangepán elmennek.)*

DOMARATH

Életemben

Nem láttam ily nászt.

JOBST

Mindegy, csakhogy megvolt,
Ez földolog. Aztán meg becsülettel
Távozzatok, békés szép hegyeinkbe,
Most itt az élet úgy sem lesz mulatság.

ZSIGMOND

Csak mégis bosszantó a nász után
Toborzani. - Kedvetlen hagytam el
Kis cselszövényemet pajkos grófnőmmel
E nászért, s most megvallom szinte bánt,
Azt folytathatnom.

DOMARATH

Megsértett hiúság,
A szerelemnek rendes pótszere. -

JOBST

Könnyebben lélekzem már pénzemért. *(Mind el.)*

HARMADIK SZÍN

(Az első felvonás második színi terem Budán. Elöl folyamodók állnak, hátrább Horváthy Pál, János, László, Simontornyay, Palizsnay, Laczfy és más főurak egy csomóban.)

ELSŐ POLGÁR

Te mit keressz itt?

MÁSODIK POLGÁR

Azt, amit te, pajtás.

Isméred régi panaszom Garára,
Házam miatt, melyet ledöntetett
Kilátásáért.

ELSŐ POLGÁR

S mostan Károlyt várod.

MÁSODIK POLGÁR

Nem rossz terv úgy-e, gyűlöli Garát,
S nekem törvényt tesz. Hát te mit keressz?

ELSŐ POLGÁR

Van egy pöröm, nagyon nagyon kétséges,
De aki mostan lép a trónterembe,
Az a küszöbnél nem fukarkodik,
Mert minden jó szó egy előrelépés.

MÁSODIK POLGÁR

Értlek. - Mindenki oly hasznát veszi
Az eseményeknek, milyen köréhez
Illik. - Világot ingat a vihar,
Károly tán koronát halász belőle,
Én egy ház árát, és te pörödet.

ELSŐ POLGÁR

Csitt, jönnek a királynők, álljunk félre. *(Mária, Erzsébet, Gara, Forgách, Frangepán jó.)*

ERZSÉBET

Mit szólsz, Gara, Károly alázatához
Nem száll hozzánk, de kisdéd polgárházba,
Alig bírtam kocsinkba kényszeríteni.
S majd kézcsókunkra jó, úgymond, hizelgve.

GARA

Simább nyelv, hogysen jót várhasak tőle.

ERZSÉBET

Ti főurak, mit álltok itt oly némán?

LACZFY

Az országgyűléstől üzenetet
Hozunk Károlynak.

ERZSÉBET

Úgy-e, s oly nagyon
El vagytok-e rémulve tisztetekben,
Hogy a királynőket sem látjátok már.

MÁRIA

Horváthyak itt, Simontornyay,
Vén Laczfý, mind mind régi ismerők;
Rég láttuk egymást, tán nem ismertek már?
Lám a mi emlékünk jobb. Térden állva
Láttunk utószor! - Menjünk, jó anyám.

ERZSÉBET

Mi nép ez itt!

MÁRIA

Talán folyamodók.
Szólj mit kívánsz, vagy add át azt az írást.

ELSŐ POLGÁR

Alázatosan csókolom kezét
Felségednek, tulajdonképp nem is
Azért jövék, hogy alkalmatlankodjam.

MÁRIA

S te?

MÁSODIK POLGÁR

Én is e jó cimborámmal tartok.

MÁRIA

Csodálatos, de hát mi kívánságtok?

MÁSODIK POLGÁR

Megvallva a valót, mi voltaképpen
Károlyhoz jöttünk.

ERZSÉBET

Óh, gyalázatos faj,
Mért is foglalkozol velök, nem érzed-é
Lehelletöknek szennyét?

MÁRIA

Hagyd anyám,
Nem látod-é mentségét tetteiknek
Rossz rongyaikban. Nesze leveled,
Adj Isten, hogy jobb törvényt kapj, mint tőlem,
S ha nem léssz rongyos, tán becsületesb léssz.
De mért himeztétek hát oly soká,
Hogy Károlyhoz jövétek? Ő az úr
Bár egyszerű ruhában jár, lent házban
Lakik, s ha egy bukott szatócs köszönti,
Földig hajol, mint hogyha álmélkodnék
E meg nem érdemlett becsületen.
Mit félhetétek tőlem, gyöngé nőtől.

ELSŐ POLGÁR *(térdre esve)*

Bocsánat, asszonyom, balul ne ítélj,
Szegény ember csak úgy él, ahogy tud.

MÁSODIK POLGÁR *(szintén letérdel)*

Mi nem tudjuk, mi van közöttetek,
Minket nem illet, s el sem döntjük azt,
Csak hódolunk annak, ki ránk parancsol. *(Károly Alberichhez jő.)*

A FŐURAK

Éljen Károly király!

FOLYAMODÓK

Sokáig éljen.

MÁRIA

Óh, jaj, csak keljetek fel szaporán,
Meggzégyenelnék még e főurak,
Hogy bennetek még oly sok kegyelet van,
S kimélték a meggzégyenüléstől,
Amit hajdan imádva féltetek. *(A polgárok felkelnek.)*

KÁROLY

Királynőim, köszöntlek.

ERZSÉBET

Köszönöm.

KÁROLY

Kis húgom, hogy vagy?

MÁRIA

Jó, ha nagy vagy, bátyám.

HORVÁTHY PÁL

Üdvöz légy Károly, a rendek nevében,
Megválasztottunk ország-pártfogónak.

KÁROLY

Nem érdemlett kitüntetés, urak.

HORVÁTHY PÁL

Szerénységed csak jobban díszesít.

MÁRIA

S kit fogsz pártolni, Károly, minket-é
Az ország ellen, avagy ellenünk azt?
Ha nem, kettőnk ellen a koronát.

KÁROLY

Csipős vagy Mária, lám, lám, ki hinné,
Hogy e korálajk oly mérges legyen.

MÁRIA

Csak csókja mérges, öl minden gyönyört,
De attól nem félhetsz.

KÁROLY

Most komolyan.
Tudom, mi sok rossz, pusztá félreértés;
Kibékítés lesz életemnek célja.
Igen, pártolni foglak egyetemben.
S amint teendem, úgy segéljen Isten.
Vigyétek hírül az országgyűlésnek,

Hogy szándokom jóságát becsülék meg
Nem az erőmet, hogy megválasztának,
S ezt köszönöm. De ők tudom, erősek,
S ha gyámolítanak, felvirúl a hon.

MIND

Éljen Károly király!

ERZSÉBET

Im! Itt kezem,
Legyünk barátok!

LACZFY

Nem csal hát reményem,
Isten megáldja frígyetek.

ERZSÉBET

Mostan már
Ne vonakodjál e termekbe szállni,
Rangod kívánja.

KÁROLY

Köszönöm, királynő.
Hogy lásd, nem bírok véled ellenkezni,
Legyen.

ERZSÉBET

Jöjj Károly, oszd meg reggelinket.

KÁROLY

Tüstént követlek. - Mit kívánsz, barátom,
Te nem kérhetsz törvénytelen, ne félj...
Idább, idább, csak teljes bizalommal.

(Nyájasan körüljárja a folyamodókat s elszedi irásaikat, aztán kimegy kíséretével, miután a királynők s híveik már előbb elmentek.)

NEGYEDIK SZÍN

*(Országgyűlési terem Budán. Az országgyűlése együtt ül.
Gara, Forgách, Oranis, Horváthy Pál, János, László,
Simontornyay, Palizsnay, Laczfy és más főurak.)*

PALIZSNAY

Igen, nekünk király kell.

SOKAN

Éljen Károly!

ORANIS

Itten van Zsigmond, hisz még alig múlt
Néhány napja, hogy ország gyámnokává
Tevétek.

HORVÁTHY JÁNOS

Zsigmond báb.

PALIZSNAY

Gyalázat rája!

FORGÁCH

Urak! Nem ilyen hangulatban kell
Eldobni a kockát egy hon felett,
Higgadtságot kívánok tőletek,
Kik népapáknak kívántok tartatni.

PALIZSNAY

Ne hallgassuk meg ezt a vakmerőt
Ki ellenkezni mer egy hon szavával.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Le véle, a honárulóval. Éljen
Károly király!

TÖBBEN

Éljen Károly király!

FORGÁCH

Nem! - Míg utolsó csepp vér lesz szívemben,
Ne mondja senki, hogy gyáván hallgattam;
Feláldozván a legszentebb ügyet
Néhány gyalázatterhes év miatt.

PALIZSNAY

Ne hallgassuk!

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Le véle!

HORVÁTHY JÁNOS

Vágjátok le. *(Kardokat vonnak.)*

FORGÁCH

Csak rajta, rajta, majd ha a történet
Itél e kor felett, engem vegyen ki.

PALIZSNAY

Halál reá!

HORVÁTHY PÁL *(elējők lép)*

Nem látjátok hogy őrült?
Szegény fiú! - Fel Károlyért, barátim!
Most itt helye.

GARA *(Forgáchot az előszínre vonva)*

Jőj, Forgách! Csillapulj le.
A vakság ellen Hercules sem vívhat.

LACZFY

Sok, ami sok, már ez nekem sem tetszik.

FORGÁCH

Óh, mért nem hagysz, eressz, hadd öljenek meg.
Mutassak példát, hogy miként kell halni
Királynőjéért a lovagnak, hogyha
Már nem tehet mást.

GARA

Miért? - Mutasd meg inkább
Hogyan kell élni.

PALIZSNAY

Menjen a küldöttség! *(A főurakból többen kimennek.)*

FORGÁCH

Ha látom, hányan ülnek ott közöttünk,
Kik vélünk érzenek, s nem mernek szólni,
Kiken ragyog még a királyi kegy,
Amelyben részesültek, veszni hagyják
Mi őket élteté, kislelkűségből;
Míg a merész, a pártos kisebbség
Szájaskodással packázik felettünk:
Megfojt a düh. *(A küldöttség Károllyal visszajő.)*

TÖBBEN

Éljen Károly király!

KÁROLY

Barátim! Főurak, nem is tudom,
Köszönjem-é, avagy rosszaljam azt,
Amit végeztetek; köszönnöm kell,
Hogy bennem, méltatlanban ily bizalmat
Helyeztetek, s mégis rosszallanom kell,
Mert a magyar trón nincsen üresen.

GARA

El nem fogadná?

FORGÁCH

Kígyósziszegés.

KÁROLY

Bizalmatok becses, nem akarom
Ellökni és így meg nem vethetem,
S ha nem vetem meg, áruló leszek
Rokonimon. Mostan már bölcs urak
Ti adjatok tanácsot, hogy lehet
Ezt összekötni.

HORVÁTHY PÁL

Hogyha Mária
Önkényt lemond trónjáról, és lemond
Ha látja: a közjó hogy ezt kívánja.

LACZFY

Igaz, hogy ez változtat az ügyön.

HORVÁTHY JÁNOS

Hadd menjen hát hozzája küldöttség,
És kérje őt fel a rendek nevében.

PALIZSNAY

Haszontalan idővesztegetés.

KÁROLY *(Horváthy Pálhoz)*

Menj, szent atyám te, még néhány urakkal
S vidd néki hódoló kézcsókomat. *(A küldöttség el.)*

FORGÁCH

Óh, mit fogunk megérni, Gara!

GARA

Mindegy.

Fő hogy megérjük, később majd meglássuk.

PALIZSNAY

S ha mégsem mond le, akkor mit teszünk?
Azt kell majd mondanunk: nem is szükséges;
S így szebb lett volna azzal kezdeni.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Dehogy nem mond le, hogyha látja, mint áll
Az ügy, csak nem dacolhat a nemzettel.

PALIZSNAY

Nem ismered a nőt. Gyöngének mondjuk,
S e gyöngesség ép legfőbb ereje.

(Mária, Erzsébet az imént elmentekkel visszajő.)

MÁRIA

Eljöttem híveim, hogy megtudjam,
Mit kértek tőlem, s intelek, ezentúl
Királynőtökhöz hogyha küldötök,
Jobban megválasszátok, hogy ki az.
Ezek szolgálóik között tanultak
Beszélni, nem tudják, mi egy királynő,
S olyan badar beszéddel ostromoltak,
Melyet nem értek, s így nincs válaszem rá.

KÁROLY

Sajnálom, szép húgom, ha félreértél,
Ha fájt szavunk, mert buzgó tisztelőid
Vagyunk mindnyájan. Istenem csak addig
Segítsen, míg ezt tettel is beváltom.

MÁRIA

Úgy elhagyott már. - Óh, Károly! Ha karddal
Győzzük le és öljük meg a vágytársat,
Becsüljük azt, mert félünk élve hagyni.
Te, mint a macska, engem bizodalmas
Galambot, hízeltéssel áztatál el,
És még játszva hagysz repkedni körmeid közt,
Ez nem becsülés!

KÁROLY

Nyugodtan, királyném!

MÁRIA

Nyugodtan? Úztök, mint kutyák a szarvast,
S nyugodt legyek?

KÁROLY

Óh, higgy szavamnak. Látod,
Te nő vagy, szép, kedélyes, gyöngye nő,
Tulajdonid királynővé emelnek,
S trónod nem éri semmi hatalom.
A másik trón neked csak száz tereh,
Mi még erősebb férfit is lesújt.
S neked csak bájadat, kedélyedet
Hervasztja meg. Nem-é szeretlek hát,
Midőn ettől kívánlak szabadítani,
Erősítvén valódi trónodat.
Óh, Mária! Ismérem lelkedet,
Nagy és nemes, azért fordultam hozzád,

Hogy hallgassad meg népednek szavát.
S hiszem, meghallgatod; szép kezeidből
Letévén a kormányt, míg tiszteletben
Mindig királynő lésszesz szíveinkben,
És a világ előtt egy eszménykép.

MÁRIA

Lemondjak a trónról? S lemondanál-e
Te, Károly a vitézségről örökre?
Lemondhat-e a sas magas röptéről
Vagy az oroszlán nyúllá válhat-e?
Lemondjak a trónról, melyre születtem,
S beszélni, jární most újból tanuljak?
Térdem nem görbül, nem hizelg szavam,
Nem ismerem a szolgálónak útját. -
Megölhetsz Károly, tedd, ha jónak látod,
De én királynőként fogok meghalni.

PALIZSNAY

Nem születik a trónra senki sem.

MÁRIA

Nem születik? Hát nézz magad körül,
A cser magasra nő királyilag,
Ruhát tép a korcs csipke vak dühében.
Ti vagytok a csipkék, gyalázatosak!
Vagy a farkas nincs-e teremtvé marni?
Ti farkasok, kiket atyám nevelt,
Most gyermekét marjátok hálaul?

ERZSÉBET

Az Istenért, leányom mérsékelten,
Ne nyúlj merészen a kígyófészekbe.

MÁRIA

De nem születtem hát a trónra, jól van,
És mégis érzem, hogy csak engem illet.
Mondjátok a kalmárnak: adja kincsét,
Melyért, hogy gyűjté, éjeket virasztott;
Mondjátok a hősnek, hogy adja hírét,
Melyet vérezve kellett kivívni,
Odaadja-e? Én mindezeknél terhesb
Árért vásárlám a trónt; érte adtam
Minden gyönyört, minden lágy érzetet,
Mit Isten fűzött a nő életébe,
S lemondjak róla? Nem, Károly, soha!

ERZSÉBET

Leányom, az okosság azt kívánja,
Hogy engedjünk. Hiszen majd jó idő!

PALIZSNAY

Királynő, kérünk még, de néked kell
Engedned. Mondj le.

MÁRIA

És mi okotok?

PALIZSNAY

Az ok tiéd lehet, a kard miénk,
Mit téssz nélkülünk, és nekünk nem kellesz.

HORVÁTHY PÁL

Kiméld meg a hont polgárháborútól.

MÁRIA

Kell hát lemondanom! S kinek mondjak le?
Hol itt hasonlóm egyezkedni vélem?
Tán véletek? Ki alkuszik szolgálval?
Ha ez megúnja sorsa terheit,
Megtörheti jármát, még győzhet is;
De óh, azért mindég fellázadt szolga.

ERZSÉBET

Urak! Bocsássatok meg e gyermeknek!
Ő koronáját bábjátéknak nézi,
S csillámától sajnál csak elszakadni.
Én anyja, gyámja itt előttetek
Lemondok gyermekem minden jogáról,
Átlátom, férfikarra van szüksége
A honnak, Károly légyen hát király!

SOKAN

Éljen Károly! - Éljetek nemes királynők!

MÁRIA

Óh, Forgách, tarts fel, ládd, anyám is elhagy.
És ennyi nép közül egy sem siet
Felfogni engem, eleső királynőt.
(*Forgách karjára hanyatlik.*)

PALIZSNAY *(fülébe kiált)*

Lemondasz hát?

MÁRIA

Lemondok, jaj, lemondok,
Csak békét hagyjatok, s ne lássalak.
(Elvezetik.)

KÁROLY

Hallátok híveim! - Ez békenap.
Ha majd a szentelt koronát feltettem,
Hálámat tett mutassa, melyet most
Szó nem tehetne. Néked, jó királynő,
Legtöbbel tartozom. Óh, légy anyám!

ERZSÉBET

Fiam! Fogadd meg Máriát testvérül.

KÁROLY

Igen, igen, mi egy földél alatt
Fogunk még lakni is, mint egy család,
Dacára minden ármány- s cselszövénynek.
Hisz Mária is megbékél talán?

ERZSÉBET

Csak bízd reám, hogy ossza érzetem.
Gyermekekkel elnézően kell, hogy bánjunk.

KÁROLY

Még egy kérésem van hozzád, királynő!
Koronázásom ünnepére eljössz
Leányoddal.

ERZSÉBET *(félre)*

Még ezt is! Jaj nekem!

KÁROLY

Kivánhatnám tőled, de lásd, csak kérem.

ERZSÉBET

Legyen, amint kívánod.

KÁROLY

Köszönöm,
S most már urak, gyerünk a szentegyházba!

NEGYEDIK FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

(Károly lakásán, Budán. Gara, Forgách, Alberich, Palizsnay.)

ALBERICH

Megengedtek, barátim! A királyhoz
Hogy nem bocsátkoztam most, úgy meghatárta
A rémes, rendkívüli események,
Melyek naponta üldözik szegényt,
Hogy éjeket virasztva, kimerülten
Most szunnyadt le kissé.

GARA

Várhatunk.
Valóban szörnyű is, amit megélünk,
Mint hogyha a természet is lázongva
Vetné le Isten örökös törvényét.

ALBERICH

Igaz. - Midőn Fehérvárról jövünk,
A borzasztó vihar, mely tornyokat
Sújtott le, villámot szórt mennydörögve
Kemény tél közepett.

GARA

Rengett a föld
Mint szélütött hajó, lábunk alatt,

ALBERICH

S jajgatva röppent szét a díszmenet,
Látván körüle házak dülnek össze.
Most meg néhány nap óta százezer
Varjú lépé el e királyi termet,
Káromva vagdosá csőréivel
Ablakait, és nem volt hatalom
Tovariasztani, mintha éhségtől
Gyötörve zsákmányt éreznének ott.

GARA

Megfoghatatlan.

PALIZSNAY

Mind természetes.
De hát, ha baljel is, ki tudja kit
Illet, sokan laknak Budán.

ALBERICH

De egy
Csak a király. Ha a csizmadiát
Fenyegeti vész, tán árja törik el,
Vagy egy kuvik kiáltoz ablakán.
Népek, királyok sorsát hirdeti,
Ha a természet megbomol.

PALIZSNAY

Ki mondja?

ALBERICH

A közhit. - Ránk nem magyarázza senki
Mind e csodát. Most türelem, barátim,
Megnézem a királyt. - Viszontlátásig. *(El Palizsnayval.)*

GARA

Emlékszel-e még a koronázásra?
Midőn királyi fénnel jött ki Károly,
S előtte vitték Szent István zászlóját,
A templom ajtajában felakadt,
S rongyokra foszlott e szentelt ereklje?
Emlékszel-e, midőn a szószegő
Már meg volt koronázva, s a misében
Következett az evangéliom,
Mint megdőbbent a nép jósló igéin,
Midőn csodásan ekkép hangozának:
„Imé vettetett ez sokaknak estökre, és sokaknak
feltámadásukra Izraelben, és jegyül, kinek sokan
ellene mondanak.” *(Szünet.)*
Emlékszel-e, midőn a gőgös Károly
Körülragyogva fénytől, hatalomtól
Ült trónján, Nagy Lajos király sírjánál
Mint térdelt a két gyászoló királynő?

FORGÁCH

Óh, jaj! Hogyan ne emlékezném arra,
Amit szívembe véres törrel írtam?
Ott térdeltek, kettős nemtő gyanánt
Erzsébet, mint az elfelejtett nagyság

Árnyéka, hálátlansággal vádolva
A nemzetet, haragban, fenyegetve.
És Mária megbékélt szellemként
Könyörrel sírva a korcs nép bűnén. -
Ah, e látvány! - Mért így nem látta minden! -

GARA

Úgy látta minden; vagy, midőn a néphez
Fordulva háromszor szólt Demeter:
„Ím, kívánjátok-e Károlyt királynak!”
Nem-é mindég kevesebben feleltek,
Hogy végre csak néhány pártos kiáltott?

FORGÁCH

De ő mégis király.

GARA

Ameddig tűrjük!

FORGÁCH

Mért tűrjük hát? - Barátom régtől látom,
Hogy forraltok titokban valamit;
Meglестelek, meg az özvegy királynőt,
Suttogva együtt, villogott szemed,
Ajkad szorult, míg a fejedelmi nő
Magasztos méltósággal néze rád le.
Ne titkold, ami készülóban van,
Amit már félig úgyis kitaláltam,
S ha van szerep, melyhez feláldozás kell,
Ne mellőzz, én az életet meguntam.

GARA

S képes volnál-e mindent elkövetni?

FORGÁCH

Mindent. - Vitézségem tán nem vonod
Kétségbe. Óh, de aki csak vitéz,
S nemes tud lenni ábránd képeért,
Az annak még semmit sem áldozott;
Ezt önmagáért megteszi a férfi.
Én bűnt követnék el, melytől megborzad
A föld, szenvednék szégyent szívesen
Királynőmért.

GARA

Csitt, íme itt jő Károly. *(Károly, Alberich, Palizsnay, Horváthy Pál, Laczfy Jőnek)*

KÁROLY

Isten hozott urak, mi jót hoztok
Szeretett rokonimtól?

GARA

Üdvözlést

S kérelmet, lennél oly kegyes, s jönnél el
Hozzájok; Zsigmondtól levél jöve,
Melyet közölni véled sürgető.

KÁROLY

Mondjátok nekik, hogy kívánatuk
Nekem parancs. - Hej, Alberich! *(Gara, Forgách el.)*

ALBERICH

Uram!

KÁROLY

Megkettőztetted-e az öröket?

ALBERICH

Igen.

KÁROLY

Helyes. Ember vagy, Alberich! -
De hát miért is ez elővigyázat?
Még azt hiszik, hogy e két nőtől félek.
Mit félnék? Aki úgy zokog, mint ők
Fehérvárott. - - Jaj, épp e zokogás!
E zokogás! - Sír-e kint valaki?

ALBERICH

A szél zúg.

KÁROLY

Úgy! - *(Nevet.)* Mi balga képzelődés.
Horváthy! Úgy-e Mária királynő
Önkényt lemondott, hisz mind ott valátok.

HORVÁTHY PÁL

Igen, lemondott az országgyűlésen.

KÁROLY

S a csókák is már elhagyák a várat?

HORVÁTHY PÁL

El már, királyom.

LACZFY *(félre)*

Még a büntudat nem.

PALIZSNAY *(félre)*

Asszonykirály helyett bolond király! *(Mind el.)*

MÁSODIK SZÍN

*(Az első felvonás harmadik jeleneti terem.
Mária ül, Erzsébet ingerülten fel- s lejár.)*

ERZSÉBET

Hány óra van, leányom?

MÁRIA

Ötre jár.

ERZSÉBET

Csodás az emberszív, epedve vágyik,
Fennen dobog egy-egy válpont felé,
S midőn közel van, vissza-visszaborzad,
Halasztani vágnék! Vagy nőgyöngeség ez?
El véle, el, ne légyen kebelemben
A megsértett királynőnél egyéb.

MÁRIA

Anyám, elrémitesz beszédeiddel.
Ne kívánj a sorssal dacolni, szent az,
Erősebb, mint az ember, és a küzdés
Olyan fárasztó, hogy nem érdemes
Sebet cserélni.

ERZSÉBET

Mit? Lányom beszél így?
Így érez a királynő?

MÁRIA

Éppen az.
Gyermeknek, pórnak dolga ellenkezni
Dacból. Én érzem bennem a királynőt,
Sem sors, sem ember nem képes kiölni.
Én dac nélkül mosolygok minden bántást.

ERZSÉBET

Nem foghatom meg ezen eltompulást.

MÁRIA

Igaz, függöttem dőre fényemen.
Mulattatott. Volt, nincs, nem féltem többet
Meg nem kívánom, mert már ismerem.
Anyám! Istenre kérlek, minden tervvel,
Melynek baljóslatát szemedből látom,
Hagyj fel.

ERZSÉBET

Felhagyjak? Nem, kedves leányom!
Anyád vagyok, midőn még tehetetlen
Gyermek valál, nem vesztél volna-e el
Ha tudtodon kívül is szívvéremmel
Nem táplállak, míg széppé, naggyá lettél,
S ki vádol, hogy dacoltam sorsoddal?
Ismét gyermek vagy, gyöngye, tehetetlen,
Ismét elvesznél nélkülem.

MÁRIA

Mi fény
Csillog be ablakunkon, mily zsvivaj?

ERZSÉBET

Gara dandárja búcsútisztelgést tesz.
Ne félj, leányom. *(Félre.)* Hah! Szivem szorul!

(Károly, Alberich, Gara, Forgách, kísérettel jó.)

GARA

És így könyörgöm, felséges királyom,
Bocsáss el, hogy leányom lakadalmát
Váramban tartsam, ős szokás szerint.
Itt áll dandárom is már útra készen.
S barátom, Forgách szintén elkísér.

KÁROLY

Szerencsés utat, nádor és pohárnok,
Minél előbb siessetek Budára.
Jó estvét, szép királynők, mit kívántok?

ERZSÉBET

Bocsánatot, hogy alkalmatlankodtunk;
De Zsigmondtól, ki seregével Győrnél
Áll, kaptam hírt, s mivel reményem van,
Hogy békés alkut köthetünk vele,
Kimélve minden vérontást, mitől
Szívem borzad, kívántam szólni véled.

KÁROLY

Királynőm, hallgatlak.

ERZSÉBET

Hogyan kívánod,
Hogy ennyi nép előtt ily gyöngéd tárgyról
Beszéljek? - Nem kívánom, küldd ki őket,
Bár fáj, hogy ennyi fegyveres zord férfi
Kíséretét találod szükségesnek,
Ha két szegény nőt látogatni jósz.
Magad tudod legjobban, mért teszed,
Mi védtelen sem félünk, hogy talán
Vesztünkre törsz; szívünk nyugodt, mert tiszta.

KÁROLY

Királynőm, csak ne gyávaágomnak,
De híveim túlbuzgalmának ródd fel
E nagy kíséretet, s hogy megmutassam,
Mi érzéssel vagyok irántatok,
Im elbocsátom. - Hagyjatok magamra!

ERZSÉBET

Ne küldd el, rosszul érzenéd magad.

KÁROLY

Ne sérts, királynő! - Mondtam - menjeteK.

ALBERICH (*titkon*)

Királyom, itt leszünk a csarnokon.

KÁROLY

Ne ellenkezzél, Alberich, velem.

ALBERICH (*titkon*)

Ne bízd el magadat.

KÁROLY

Rettegjen, tőlem,
Ki ólálkodva leskelődni mer. (*Alberich, kíséret el.*)
Most már beszélhetünk.

ERZSÉBET

Itt e levél
Olvasd el, s mondd meg véleményedet. (*Károly olvas.*)

GARA (*Máriához*)

Királynőm, messze földre megy dandárom,
Még arcodat kívánná látni egyszer.
Jőj erkélyedre.

MÁRIA

Hát vezess ki, nádor! (*El Garával az erkélyre.*)

KÍVÜLRŐL

Sokáig éljen Mária királynő!

FORGÁCH (*Károlyra vág*)

Hogy Mária éljen, neked halnod kell!

ERZSÉBET

Vágd, vágd, ne nézd, hogy összeroskadok.
Csak lábam könyörül, szívem erős. (*Lerogyik.*)

KÁROLY *(védi magát)*

Hahó! Barátim, orvul meggyilkolnak.
Hahó!

GARA *(kint)*

A várba rajta, rajta népem,
Aprítsátok le, ami ellentáll.

FORGÁCH

Erősebb életed, mint a kigyóé. *(Károllyal vívnak.)*

MÁRIA *(berohan)*

Ah, Istenem, ne küldd fejemre e vért. *(Leroskad Erzsébet mellé.)*

GARA *(jő)*

Fel asszonyim! Most nincs idő imára. *(Fegyveresek jönnek.)*
Legények! Erre.

FEGYVERESEK

Éljen a királynő!

GARA

A kápolnában őrizzétek őket;
Biztosságukról fejetek felel!

(A királynők a fegyveresek egy részével a kápolnába mennek. Gara fegyveresekkel másfelől el. Egyes harcoló csapatok vonulnak át; végre a három Horváthy, Simontornyay, Laczfó, fegyveresek egyfelől, Gara, Frangepán, Forgách, fegyveresek másfelől jönnek s összecsapnak.)

GARA

Itt vagytok-e mindnyájan, kígyó fajzat.

HORVÁTHY JÁNOS

Csapásainkról ismerhetsz reánk.

FRANGEPÁN

Te is ősz gyermek, vén honáruló.

LACZFY

Ne nyelveddel most, látod, hogy kardom van.

GARA

Ki hátrál itten? Ördög és pokol?

HORVÁTHY JÁNOS

Csak rajta fiaim! Most vagy soha! (*Garát pártjával kinyomják.*)

Barátim! E siker ne ámítson,

A túlerő felett nem győzhetünk.

Felkelt a város, zúg a vészharang,

Egyenkint meneküljön mindenik,

Hogy észrevétlen jusson a szabadba.

HORVÁTHY PÁL

Zágráb a gyűlpont. Ott új terv szerint

Újból megkezdjük.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Viszontlátásig hát.

SIMONTORNYAY

Nekem elég volt már ez a dicsőség. (*Palizsnay, Szofra, fegyveresek.*)

PALIZSNAY

Kik vagytok, ellen-e, vagy jóbarát?

SIMONTORNYAY

Barát, de éppen jókor jössz.

PALIZSNAY

Miért?

Csatázni kell?

SIMONTORNYAY

Sőt, inkább menekülni.

Örülhet, aki ős fészkébe juthat.

HORVÁTHY PÁL

Az egekre,

Ne légy ismét nyakas. Károly meghalt,

A többség ellenünk, csak ennek szolgál,

Ki céltalan feláldozná magát,

Mig óvakodva megverhetné máskor.

HORVÁTHY JÁNOS

Később meghallasz mindent, most csak jőj,
Gara mindjárt itt lesz kettős erővel.

PALIZSNAY

Annál jobb, úgy hát kétszer verhetem meg.
Csak fussatok.

LACZFY

Jőj, kár lesz ily vitézért.

PALIZSNAY

Mondtam, hogy maradok.

HORVÁTHY PÁL

Hagyjuk magára,
Ő lássa, ha siket. Nekünk élnünk kell.
Isten veled!

PALIZSNAY

Hol lellek, hogyha győztem? *(Mind el, kivéven Palizsnayt s övéit. Gara övéivel jő.)*

GARA

Ki vagy?

PALIZSNAY

Horvát.

GARA

Add meg magad!

PALIZSNAY

Mennyköt!

GARA

Szét vagytok verve.

PALIZSNAY

Látod, hogy még állok. *(Összecsapnak.)*

GARA

Ez nem lehet más, mint Palizsnay!

PALIZSNAY

Nádor! Bár rossz ügyed, téged becsüllek,
Mert jól védelmezed.

GARA

Bár vélem lennél.

PALIZSNAY

Jaj nékem, ez talált. *(Leesik.)* Ne kérkedjél
Gara, a sors volt, nem te, hisz sötét van.

GARA

Csak most utánuk. Ennek már elég. *(Palizsnay embereit üldözve, el népével.)*

SZOFRA *(Palizsnayra borulva)*

Élsz-e még János? Hallom-é szived?
Nem. Néma minden. Úgy Isten veled.
Híved voltam míg éltél, mostan már
Javadra nem lehetnék és magamról
Kell gondoskodnom. *(Indul.)*

PALIZSNAY

Jaj nekem, hogy élek.
Magamra hagytak kezeikbe jutni...

SZOFRA

Élsz, Jánosom? - Óh, hála Istenemnek.
De mit tegyek most. - Megvan. - Asszonyom!
Királynőm! Egy nőnek jaját hallgasd meg,
Ha nő vagy!

PALIZSNAY

Mit téssz, Szofra!

SZOFRA

Szót se többet! *(Palizsnayt befedi, Mária fegyveresekkel jó a kápolnából.)*

MÁRIA

Ki jajgat itt?

SZOFRA

Királynőm, könyörülj!
Itt fekszik kedvesem, megsebesülve
A harc zajában száz veszélytől féltem...
Vited le védelmeddel.

MÁRIA

És ki ő?

SZOFRA

Ne kérdd, hogy ellen-e, vagy jóbarát.
Egy kedves életét kérem kegyedtől.

MÁRIA

Vigyétek őt e nő után!

SZOFRA

Királynőm!
Hálám végetlen. Bár meggyőzhetnék!

(Palizsnayt felveszik, s Szofra után viszik kifelé, Gara sebekkel elébök jó.)

GARA

Megálljatok, mi ez?

SZOFRA

Királynőmnek
Nevében utat, nádor!

GARA

Elmehettek.
(Két oldalt mind el.)

HARMADIK SZÍN

(Zsigmond tábora Győrnél, éj. Zsigmond egy trombitással.)

ZSIGMOND

Fújd, fújd csak, milyen átkozott álmos faj,
Másfél órája költöm, és ki sem jő. - *(A trombitás fújja, Domarath, Jobst, urak jönnek.)*

DOMARATH

Mi a baj, Zsigmond?

JOBST

Istenem, mi baj?

ZSIGMOND

Jókor kérdeztek, hisz ha baj lenne,
Már rég leroskadt volna Jerichó!
Mint látom, néktek ítéletkor is
Haszontalan fog szólani a kürt.

JOBST

De komolyan mondd, mért e riadó?

ZSIGMOND

Riadó? És te éji köntösben jössz,
Ti kard nélkül, derék sereg, valóban,
Károlytól egy országot visszavenni.

DOMARATH

Ismérünk már, tudtuk, hogy ismét tréfa.

ZSIGMOND

Éppen nem. A legkülönösbb valóság:
Pénzem van. Győr az estve négyezer
Forintot küldött; nem tudtam aludni,
S most felköltélek, hogy forgásba hozzam.

JOBST

Miért nem adtad nékem, kamatul?
S aludtál volna.

ZSIGMOND

Nem vagyok bolond.
Azt, ami megvan, mit mindenki elvesz,
Kamatban adni.

JOBST

Adtad volna hát
Azoknak, akik élelemszerekkel
S egyéb szükségesekkel látnak el.

ZSIGMOND

Ne használjam tán a dicső találmányt,
Melyet tevék, mivel másoknak oly
Kedvét lelem, s magamnak semmiben sem
Telik. - Armálist nékik csak tovább is.

DOMARATH

De az becsét vesztendi, már nagyon sok.

ZSIGMOND

Új szükség, új találmány. Ah, de jó
Hogy ép eszembe jő, aki a minap
Halat hozott, nincs még jutalmazva.
Nem illik, hogy király adós maradjon
Jobbágyinak. - Armálist hát neki!
Legyen címerpajzsán, piros mezőben
Két szép ezüst hal, tündöklő jelül.
Korlátnokom! Tiéd a végrehajtás.

DOMARATH

Hát aki csirkét küldött.

ZSIGMOND

Gúnyolódol,
Mint látom. Hasztalan, vagy hátha az
Ki fejedelmének életét megmenti
S a harcmezőn nemességet kap díjúl,
Ne kapjon-e, ki jólétére gondol?
Vagy nem szörnyűbb-e egy éhes király
Mint egy meggyilkolt? - Lássátok, ki most
Csirkét hozott, adandó alkalommal
Bizony halni is meg tudna értünk;
Hála Istennek, hogy nincsen rá szükség.
De hát a kor hibájaért szenvedjen,
Elvesszen-é egy ily nemes kebel?
Armálist néki is: Vasas kezét
Pálmával címerében. S most jerünk,
Mondtam már, hogy pénzem van, s mégis késtek?

JOBST

Megállj csak, Zsigmond!

ZSIGMOND

Első vagy, ki mondod.
A magyarok meg azzal vádolnak,
Hogy már sokáig állok. - Mit kívánsz?

JOBST

Tudod jól, tartozásod hogy lejárt,
Mit a lublói harcjáratra tettél.

ZSIGMOND

Tudod, hogy általadtam érte néked
Minden zsákmányt, mit nyertem.

JOBST

Még tréfálsz,
Pedig bizony jó rokonod vagyok.
Adj zálogot Zsigmond, s nyugtot hagyok.

ZSIGMOND

Te tréfálsz Jobst, hacsak armális nem kell.

JOBST

E tért a Morva, Vág és Duna közt.

ZSIGMOND

Ha Károly nem mond ellent, tőlem jó.

JOBST

Károly bitorló, annak nincs köze.

ZSIGMOND

S még akkor is ottan van Mária,
Ő a király.

JOBST

Igen, de férje vagy.
Hagyd azt reám, ismérem én a nőket;
Szégyenből is kiváltja.

ZSIGMOND

Hát legyen meg.

JOBST

Kiadhatják-e az okiratot?
Kezet rá - így. Most jó hírt mondok én is:
Károly meghalt. Mehetünk már Budára.

ZSIGMOND

Meghalt? - Verjétek a dobot, előre!

DOMARATH

De az említett pénz?

ZSIGMOND

Útközben játszunk. *(Mind el.)*

NEGYEDIK SZÍN

(Az első felvonás második színi terem. Erzsébet, Gara jő.)

ERZSÉBET

Mit tudsz Károlyról, nádor?

GARA

Mégis él.

ERZSÉBET

Hah! Mint kígyó, zúzott fejjel is,
Meg kell mérgeznünk őtet, börtönében
Rohadjon ott, a szentegyháznak átka
Van rajta úgyszólván. Hát Horvátországból
Mi hírt hallottál?

GARA

A szétröpentett
Honáruvók ott kezdnek gyülekezni,
De még rokonszenv sem támadt irántuk.
A nagyszerű események borzalma
Jobban megrázott minden keblet, hogyszem
Már újra síkra merjen szállani.

ERZSÉBET

Üdülni fog, s majd akkor jaj nekünk.

GARA

De nem hagyunk időt rá! Már megint
Az tervem, ami volt, közéjük lépek
S a pártosok zavartan, elhagyatva
Menekülendnek Tvardkó udvarába.

ERZSÉBET

Egy eszköz kétszer nem szokott használni.
Aztán azóta már vért is szagoltak.

GARA

Mi meg már elnémítánk egy bitorlót
Azóta, s kardunk jobb, mint valaha.
Királynőm, kérlek, hallgasd meg tanácsom,
Hisz legrosszabb esetben ott van váram,
Mely védelmet nyújt.

ERZSÉBET

Jó, legyen tehát.
Mikor indulunk? Csak minél előbb.

(Mária, Forgách, Frangepán, Oranis urakkal jó.)

MÁRIA

Nem, nem, ti rosszul vagytok értesülve,
Ily szemtelenség nem jöhet férjemtől.

FRANGEPÁN

Igen, felséges asszonyom, mint mondtam
Zálogba adta az egész vidéket,
Országunk lelkét, mely maga egy ország,
Nagyobb, mint ősei valaha bírtak.

ORANIS

S ezt ő teszi, ki egy rossz szilvafát
Nem bír még benne?

FORGÁCH

Nem veszed balul
Tehát, ha mink, az ország nagyjai,
Kik e hazával nőlk és fogyunk,
Kik azt nem nézzük, mint múló haszonbért,
Mert már apáink vérezének érte
És unokáink fognak benne élni,

Szövetkezőnk, hogy e két hivatlan
Vendéget karddal rendre utasítsuk.
Minket tesz a történet felelőssé. -

MÁRIA

Forgách! Csak a hazafi szól belőled?

FORGÁCH

Nem érzek keblemben csak egy személyt,
Ki Istenét veszté; és Zsigmondban
Csak egyet látok, aki meggyalázta.

GARA

Kiről van itt szó?

FRANGEPÁN

Zsigmondról.

GARA

Vagy úgy.

Királynőm, mind igaz, amit beszélnek.

MÁRIA

Ah Isten! Hát megint egy meggyalázás.
Bosszútokat balul nem veheti
Királynőtök. De mégis, uraim,
Engedjétek meg, hogyha kétkedik
A nő. Járjunk végére a dolognak.

FRANGEPÁN

Im, itten jó maga. (*Zsigmond jó.*)

MÁRIA

Szűm megszakad.

ZSIGMOND

Királynőm üdvözöllek. Fájlalom bár,
Hogy a szerencsét tőlem megtagadta,
Veszélyeidből megmenthetni téged;
Törekvésimnek mégis öntudatja
S látásod fényvarázsa megvigasztal.

FORGÁCH

A szemtelen.

ERZSÉBET

Hol törekedtél Zsigmond?

ZSIGMOND

Győrnél átlépni a Rubiconon.

MÁRIA

Urak távozzatok, érezhetnétek,
Hogy ifju pár, midőn találkozik,
Tanúkat nem kíván. Érzelmek
Árjában feszt szül minden idegen.

FORGÁCH

Ismét egy méregcsepp a bájvirágból.

(Mind el, kivéven Máriát s Zsigmondot.)

MÁRIA

Magunk vagyunk Zsigmond, a tettetéssel
Most félre. Engem fáraszt, mondd, óh mondd,
Mit tettél ismét?

ZSIGMOND

Mit, szép Mária?
Imádtalak, mint mindig álmaimban.

MÁRIA

Zálogba adtad az országnak részét,
Mint a zsidónak valami kalandor
Talált kincsét, melyről nem tudja, hogy
Jutott hozzá, melyért nem fáradott,
S így nem becsüli. - Óh, szégyeld magad,
E büszke nép kétszer hitvány királya.

ZSIGMOND

Hitvány a nép, s ha büszke, annál rosszabb,
Midőn királyának még pénze sincsen;
Mit kezdtem volna, vágyva vágytalak
Már.

MÁRIA

Hagyd ezt Zsigmond, minden ékszerem,
Ha kell, a koronát is eladom,
S kiváltom az elzálogolt vidéket.
Nem érted Zsigmond, - önmagam miatt,
El kell lepleznem e végetlen botrányt.
Kérdezd meg Jobstot, elfogadja-e?
Ha nem, nem állom többé utjokat
A főuraknak. Verjenek ki mind
Fészkestől.

ZSIGMOND

Szólok véle s tán sikerrel.

MÁRIA

Jutalmul bírd azon föld minden hasznát,
De menj, hamar kell e dologban tenni.
Ne búcsúzzál Zsigmond - ismerjük egymást. *(Zsigmond el.)*
Óh, jaj nekem, ily férj egy Máriának!
Ilyen véres trón Nagy Lajos lányának!

ÖTÖDIK FELVONÁS

ELSŐ SZÍN

*(Erdős hely Diakovárnál, közel Góriánhoz, középén szikla.
Palizsnayt széken hozzák, Horváthy Pál, János, Laczfy, fegyveresek jönnek.)*

PALIZSNAY

Megálljatok, ez a diakovári
Erdő, amott Gorián tornyai,
Ez úton kell elmennie. - Óh, jaj,
Hogy a mennykő inkább nem sújt agyon,
Mint e hitvány sebek, hogy ízről-ízre
Sinlesztenek bábbá. Miért erős
Lelkemnek ilyen roncsolt műszere!
Jaj, jaj, kit öljek meg.

HORVÁTHY JÁNOS

Mért nem maradsz honn,
Mig felgyógyulsz.

HORVÁTHY PÁL

Hisz mink tennénk helyetted.

PALIZSNAY

Olyan sok a teendő mindenik
Számára, hogy másét le nem róhatja.
Aztán meg hol van, aki jóllakott már
Másnak szájával. Tettet éhezem,
S ha itt a fáradság talán megöl,
Honn a tétlenség biztosan megölne.
Jaj nékem! A pokolnak kínját érzem.

HORVÁTHY PÁL

Ily gondatlansággal nem is javulsz fel,
Enyhítő ír és gyöngéd ápolás
Kell néked.

PALIZSNAY

Menj enyhítő írjaiddal.
Ismérem már e rendszernek hatását.
Midőn először itt volt Mária

És én már akkor el akartam fogni,
Ily írt ajánlatok. Midőn kitűztem
A felkelés zászlóját, újra vissza-
Ijedtetek a döntő rendszabálytól,
S ily rendszer mellett árulátok el.
Midőn Károly jött, Laczfy e nyomon
Kivánta tőle, hogy harcoljon értünk,
De a harcdíjat, koronát ne kérjen.
No mostan bölcs urak, nem-e ott vagytok
Mindnyájan, ahol én, földönfutók,
Üldöztek és effelett csak engemet
Emel fel a következetesség
Ellenségink szemében és lelkemben?

LACZFY

Hagyd el, barátom, e vádaskodást,
Ami közöttünk csak rossz vért csinálhat,
Beléjöttünk mind, s most közös ügyünkért
Tegyen mindenki annyit, mennyit bír.

PALIZSNAY

Nem ismerek közös ügyet, csak harcunk
Közös, de célja mindeniknek más.
Egyik Garát utálja, más hatalmat
Vadászik, és tán honáért lelkesül
Ez, míg amaz csak bőrét biztosítja.
Nekem mindez nem kell, felláztam,
Mert a fennálló ellen küzdni kéjem,
Felláztam, mert harc kell s ingerültség,
Hogy érezzem, hogy élek. - Máriát
Azért fogom csak el, hogy meggyőződjem
Több-e ő, mint nő, mert ha nem, barátim!
Birandom szívét, amint megfogadtam,
S egy csókomért térdemhez fog borulni.

LACZFY

Mi képtelenség.

PALIZSNAY

Annál jobban vonz.

HORVÁTHY PÁL

Lázban beszélsz. Ily célért nem csatázhatsz.

PALIZSNAY

Miért ne? Rosszabbért is küzdöttek már
Nálamnál jobbak; s nem tudom, ha majd
Csókjával ráhajol fájó sebemre,
Nem nyújtom-e neki a koronát,
Mint szép játékszert egy kedves gyermeknek.

VÁRNAGY *(jő)*

Urak! Jőnek már a királynők.

PALIZSNAY

Rajta!
Óh, jaj, feledtem átkozott sebem.

HORVÁTHY JÁNOS

Helyeitekre el mind szaporán,
Figyeljete a jelre.

PALIZSNAY

Engemet
E bérctetőre vigyetek, fiúk,
Átok reád sors, élet, istenség,
Tétlen kell néznem ilyen eseményt.
Jaj, jaj, gyilkolj meg fájdalom, ha bírsz.

(Mindnyájan egyes fegyveres csapatokkal különböző oldalon el, Palizsnayt a sziklatetőre viszik. Mária, Erzsébet, Gara, Forgách, kíséret jő.)

MÁRIA

Mi enyhe lég e ligetes hegyek közt.
Megújultam.

GARA

Királynőm! Íme ott
Látszik ki váram, tárva számodra,
Ott nyughatol. Ez ösvény átvezet
Az ormon, túlhan várnak lovaink.

(Kürtszó, a lázadók mindenfelől megrohanják a királynőket.)

ERZSÉBET

Végünk van.

PALIZSNAY

Rajta, vágjátok le mind,
Csak a királynő éljen. Hajaszálát
Aki megsérti, meghal általam.

HORVÁTHY JÁNOS

Látjátok a túlsúlyt, le a fegyverrel.

GARA

Rablókkal a nádor nem alkuszik.
Hozzám, ki férfi.

*(Ezalatt a királynők egészen a szikla alá húzódtak, Gara a kísérettel védőleg előbbre áll.
Harcolnak.)*

MÁRIA

Forgách, el ne hagyj,
Hisz úgy sem győzhetünk, úgy-e?

FORGÁCH

Jaj, hogy nem.

ERZSÉBET

Ily csúful vesszünk hát, ily kisszerűen.
Óh, milyen rossz meghalni!

GARA

Hozzám, hozzám!
Mind pártütők, gonosz Horváthyak,
Te aggott bűnös Laczfy, s akik vagytok, *(Harc.)*

FORGÁCH

Látod, királynőm, a sír szélén állok;
A haldoklónak meg szokták bocsátni
Vég vallomását, óh, bocsásd te is meg.
Én vég nélkül, én mondhatlan szeretlek.
Nem voltam vakmerő, nem tolakodtam
Trónod fényéhez, most e végső percben,
Midőn leroskadt köztünk a sorompó,
Csókolj meg Mária, - súgd, hogy szeretsz-e,
Hisz nem jövök többé szemed elé,
Hogy elpirulj e gyöngeségi percen.

MÁRIA

Szeretlek, Forgách, lelkemnek mélyéből,
S most a halálnak jegyzelek csókommal,
Ott Mária tiéd - mi jó meghalni. *(Megcsókolja.)*

PALIZSNAY

Mit látok! Egy csók. Nem, mégsem lehet,
Szemem káprázott. - Hej, pajtásaim
Nem bírtok-e már ezzel a medvével?
Engem vársz úgy-e Gara, hogy meg nem halsz.

(Garát egy közhorvát megkerülvén, hátulról lerántja, többen karddal esnek rája. Kisérőinek legnagyobb része elesett, vagy fogoly.)

GARA

Nem várlak, óh, ne lelj sírban se nyugtot,
Ha sorsod fáradhatatlanul korbácsol. *(Meghal.)*

PALIZSNAY

Szállj a pokolra. Most a többivel
Könnyebben bántok.

HORVÁTHY JÁNOS

Itt is egy orgyilkos,
Szoknyák mögött. *(Forgáchcsal vív.)*

PALIZSNAY

Csak Máriának békét.

FORGÁCH

Látom, hogy nyelved élesebb, mint kardod.
Miért nem vágsz jobban, miért nem jöttök többen?

HORVÁTHY JÁNOS

Te Károlyt úgy-e jobban vágta le.

FORGÁCH

Jobban, mert nemesebben. Tőletek
Halált is hasztalan lesek.

HORVÁTHY JÁNOS

Ne is less. *(Kardját kiüti.)*
Reád még más vár. Kössétek meg őt. *(Megkötik.)*

FORGÁCH

Elhagytál, Isten! *(A királynőket körülveszik.)*

MÁRIA

Óh, jaj, öljetek meg.

ERZSÉBET

Nem, nem, ne vesszen senki hasztalan.
Elég már a vér, mely értem kifolyt,
Nincs itt hibás más senki, mint magam. *(Palizsnayt ezalatt lehozzák a szirtről.)*
Nézzétek ezt a gyermeket, hogy lenne
Ő olyan zsarnok, olyan vérszopó,
Mint kormányát szoktátok festeni?
Én tettem mindent. - Óh, Palizsnay,
Horváthy János és te szent atya,
Vén Laczfy! Egykor férjemnek barátja,
Ím, térden állok itt előttetek,
Királynőtök térdel, ha vétkezénk,
Vezeklésül gyilkoljatok meg engem,
Csak ártatlan lányom hagyjátok élni.

PALIZSNAY

Emeljétek fel az özvegy királynőt,
Ördög, pokol, körüle lovagok
S ő térdel? Nem fáj, hogyha száz meg száz
Vitézt látok vérben vonaglani,
De nő-jajt, nő-könyűt nem állhatok.

HORVÁTHY JÁNOS

Vigyétek minden illő tisztelettel
A foglyokat Krupára. Nem sokára
Magunk követjük.

LACZFY

Győztünk hát, barátim.
Az áruló meghalt, most itt van a perc
Becsülettel kibékülnünk, hódoljunk
Királynőnknek.

HORVÁTHY JÁNOS

Talán lázban beszélsz?
Azért vérzénk-e, hogy midőn a bér
Kezünkben, ellökjük.

LACZFY

Rablók vagyunk-e,
Zsákmányt éhezni. A hazáért vívtunk.
Megmentettük, s hüvelybe kardjainkkal.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Így csak hasonló vén bohó beszélhet.

LACZFY

Így csak gonosztevő. *(Kardhoz nyúlnak.)*

HORVÁTHY PÁL

Csendet, barátim!
A többségnek hódoljon mindenik.
Üljünk tanácsot, s úgy határozzuk meg,
Mi a teendő.

PALIZSNAY

Semmi gondom arra,
Én őrizendem a fogoly királynőt,
Egész világtól, mint sárkány a kincset,
Sőt, töletek is, hogyha kell. Jerünk. *(Mind el.)*

MÁSODIK SZÍN

*(A második felvonás első színi kert Nápolyban.
Margit és fiacskája, László jó.)*

MARGIT

Csak erre, erre, kedves kis fiam,
Innen belátjuk a szép síma tengert,
Nézd, erre ment atyád el, gyors hajón
Csatázni, messze honnak térein. -
Egy jó rokon, egy szép királynő élt ott,
Kit álnokság és dolyf fenyíte trónján;
Imádkozzunk, imádkozzunk fiam,
Hogy isten védje azt a szép királynőt,
S vezesse közénk épen hős atyádat.

LÁSZLÓ

De mért ment hát atyám oly messze földre,
Egy szép királynőt hogy megvédelmezzen,
Ha itthon másikat meg bú emészt el?

MARGIT

Óh, jaj, ne íteld lépteit atyádnak,
Istennek átka van oly gyermekén,
Csak a szerelmes nőnek joga az
Keserni férje nagy lépésein,
Miket, ha nem tesz, megszegyenlené.
Atyád úgy tett, mint kellett egy lovagnak.

LÁSZLÓ

Félsz hát anyám, hogy gyenge, s megverik.

MARGIT

Nem, nem, fiam, atyád vitéz, ő győz.
Csak egy van, amitől őt félthetem,
Hogy önmagát nem győzi le.

LÁSZLÓ

Hogyan?

MARGIT

Van a lélekben egy hatalmas szó
A nagyravágy, mint ítéletnek kürtje,
Ez költ életre minden szép s nagyot,
De, hogyha túlerős, elkábit mindent. -
Ha e szó benne túlerőre jőne,
Ha megcsalná a kedves két rokont,
Megátkoznám. - Fiam imádkozzunk.

HORVÁTHY LÁSZLÓ *(jő)*

Üdvöz légy jó királynő!

MARGIT

Hah magyar!
Mondd, mondd hogyan van Károlyom, mosolygó
Arccal jössz hozzám, ez mást nem jelenthet,
Mint hogy már jó.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Még jobbat, óh, királyné.

MARGIT

Megrémítesz, az, mit ti jónak tarttok,
Nem az mindég.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Károly magyar király.
Megválaszták az ország rendei.

MARGIT

Ne többet, óh, ne többet, mondd, hazudtál
S Nápoly trónját is rádásúl adom. -
Előbb megátkozott-e hát a pápa,
Aztán lettél csak arra érdemes? -
Jaj, hogy szerettelek! - Szegény királynők!
Elárult a rokon. Miért véremmel
Nem engesztelhetlek ki, jaj nekem!
Ne jöjj, Károly, ne jöjj, mert jöttödön
Örülni sem tud nőd. - Elhagy erőm,
Elmém zavart. - Fiam! Tarts fel, fiam,
Még jó nevet sem hágy reád apád - -

LÁSZLÓ

Anyám, anyám!

HORVÁTHY LÁSZLÓ

Az Istenért, királyné!

ALBERICH *(jő)*

Mi történt itt?

MARGIT

Mi hang ez? Alberich
Sötét arccal, mint második követ.
Óh, hogyha az első mosolygva gyilkolt,
Mit várjak ettől!

ALBERICH

Lelked nagy, királynő.
Halld hát: Károlyt megölték vérei.

MARGIT

Megölték! - És ők még most sem lakoltak?
Megölték egy hitvány, rossz koronáért.
Mit műveljek hát én velök, szegény,
Oly hősi férjért, mint Károly vala?

ALBERICH

Vigasztalódjál, asszonyom, kezdődött
Már a vezeklés, ők már foglyai
Barátainknak.

MARGIT

Óh, de mégis élnek.
Gyalázatos nők! Átkos rokonok,
Nem éreztétek-e, hogy Károlyom
Fejére termett az a korona,
Melyet csak bitoroltok? - Óh, bosszú! -
Nem éreztétek-e egy nép szavát,
Mely ítelt köztetek. Bosszú - bosszú!

ALBERICH

Bosszúd el nem marad, csak adj segílyt
Pártunknak.

HORVÁTHY LÁSZLÓ

S küldd el vélem gyermeked,
Ki most már törvényes királyunk.

MARGIT

Mit?
Ezt is odaadjam-e a mészárszékre?
Nem, nem, tartsátok a koronát meg,
Átkom reá. Nekem csak a bosszú kell.
Adok segílyt, adok, bár száz ellenség
Egyházi átok, belviszály sanyargat.
Adok segílyt, s mást nem kívánok érte,
Csak a királynőket, de élve ám,
Halljátok-e, elevenen kívánom.
Ne legyen bántódások, hadd számoljak
Én a két jó rokonnal. Most fiam,
Jőj, jőj velem; vigyáznom kell reád,
Mert elrabolnak. - Jőjtek, urak,
Munkához a segíly ügyében. Menjünk. *(Mind el.)*

HARMADIK SZÍN

*(Az első felvonás második színi terem Budán.
Barbo és velencei urak jönnek.)*

BARBO

Kivittük mégis a magas tanács
Kiváratát: Zsigmond magyar király.
Bár sok munkába, fáradtságba telt
E büszke, e nyakas főurakat,
Kiknek mindenike egy-egy király,
Rávennem; majd megjö ennek gyümölcse,
A zavarokban, miknek jöni kell,
Köztársaságunk szabadabb kezet nyer
Terjeszkedhetni a tengermelléken,
Vagy hogyha nyugalom következne is,
Ismerjük örökös pénzzavarát
Zsigmondnak, ő mint örökét eladta,
Eladja nekünk úgy Dalmátiát is.

(Zsigmond, Frangepán, Oranis, Jobst, Domarath, főurak jönnek.)

FRANGEPÁN

Most már, királyom, rendelkezhetel
Hatályosabban, mint eddig tehetted.
Sújtsd már le végre azt a lázadást,
És mentsd meg a királynőt.

ORANIS

Óh, igen,
Mi érte vívni mind készen vagyunk!

BARBO

Én még ma indulok a tengerpartra,
Ottan vár már dicső köztársaságom
Hajóhada parancsaim után.
A két királynő most Novigradon van
S a lázadóknak számoló ármánya
Nápolyba készül őket küldeni,
Margit királynő bosszuló dühének.
De őrt állnak hajóim mindenütt,
És míg ti szárazon vívjátok őket,
Mi a tengerről fogjuk ostromolni,
Nemes versenygéssel, hogy melyikünk
Nyitandja első meg fogságukat.

ZSIGMOND

Urak! Hálával látom buzgóságtok,
Nőmet megmentni én legjobban égek,
S fogok repülni, soraitokban
Vívhatni érte; mihelyest előbb
Néhány legsürgetőbb ügyet rendeztem.
Még egyszer, uraim, köszöntelek,
Viszontlátásig a tanácsteremben. *(A főurak elmennek.)*
Jőj vissza, Barbo.

BARBO

Mit kívánsz, királyom?

ZSIGMOND

Mit most Velence nékem általad tett,
Szóval meg nem köszönhetem, de hogyha
Tett kell, csak szóljatok, s már meg lesz téve.

BARBO

Uram! Te túlbecsülsz.

ZSIGMOND

Nem, nem, jó Barbo.
De ládd, mert úgyis már félistenem vagy,
Hiszem, hogy tudsz mindenható is lenni;
Tudod, mi átkozott rossz rendben leltem
Az ország pénztárát, e zavarok közt - -

BARBO

Az legkisebb, királyom, csak parancsolj.

ZSIGMOND

Óh, kétszeres védangyalom, barátom!

BARBO

Bátor leszek lakásán felkeresni
Felségedet a részletek miatt,
Most mindkettőnket vár kíséretünk.

ZSIGMOND

Elvárlak, Barbo. - El, páratlan Barbo.
Ne hagyj soká várnom.

BARBO

Pontos lesznek. *(El.)*

DOMARATH

Mikor megyünk hát Máriát megmentni?

ZSIGMOND

Tán a királynőt? - Arra is ráérünk.
Nem árt az asszony kissé hogyha szenved.

JOBST

Aztán nélküle is király vagy már.

DOMARATH

Sőt jobban, mint vele.

ZSIGMOND

Már az lehet.
Ki tudja úgyis, mit szól mindezekre
Mik itt történtek.

JOBST

Hisz jól megfontolva,
Tán jobb is volna, hogyha jó módjával
Eltennék láb alól a felkelők.

DOMARATH

E feltétellel megkegyelmezném.

ZSIGMOND

Urak! Megtiltom, hogy királynőtökről,
Nőmről ily könnyelműen szóljatok.
Ha én tán túl is lépek a határon
Olykor, tudjátok, hogy király vagyok,
Ifjú vagyok - de mégis megteszem,
Mit a becsület méltányost kíván,
A többi Istennek kezében van.
Menjünk, urak! - Talán már Barbo vár. *(Mind el.)*

NEGYEDIK SZÍN

*(Terem Novigrad várában. Mária nyugágyon alszik,
Szofra mellette ül. Ostromzaj hallik.)*

MÁRIA *(álmában)*

Ah, e csók! - Életemben egyetlen -
És mégis érzem, nem hiában éltem.
Haljunk meg együtt - a viszontlátásig.

SZOFRA

Hah, mily beszéd, mi ismeretlen hangok!
Ily édesen tud álmodozni, míg
Kapunkon döng az ellen, s érette
Százán véreznek. - Milyen bűverő ez?

MÁRIA *(ébred)*

Te itten, Szofra! Jó lány, mondd, miért
Vonzódsz úgy hozzám, miért virasztasz,
Ápolsz, mint testvért? Hisz tudod, megszüntem
Királynő lenni.

SZOFRA

Épp azért cselekszem.
Szükséged van tán résztvevő keblemre.

MÁRIA

Nem féltne-e tőlem Palizsnay?

SZOFRA

Most ő magas tervekkel fennhéjáz,
És a szegény Szofrára gondja nincs.

MÁRIA

Oly szép álmom volt Szofra! Mért ébredtem!

SZOFRA

Meglestem álmodat, bocsáss meg érte,
Úgy hallgatám, mint a tündérregét.
Óh, jaj, ha tudnék úgy álmodni én is!
Minden szavad egy új világot tárt fel,
Melyet nem ismerék, s mégis sejtettem,
Édes lehet szeretni úgy, miként te,

Palizsnayt hisz én is szeretem,
De amit a csókról, a túlvilágról
Mondtál, én olyat még sohasem gondoltam.

MÁRIA

Szegény! Mert nem szerettél igazán.

SZOFRA

S tán már nem is szerethetek. - De félre
Ez ábrándképekkel, magasbak úgyis,
Hogysem felérjem. S mégis, óh, királynő,
Érzem, hogy lelkem szinte megtisztul,
Ha legalább segélyeül leszek,
Ily szentnek, mint te. Hallgass meg, királynő,
Én megnyitom fogságod ajtaját.

MÁRIA

Hogyan, te képes volnál?

SZOFRA

Hát miért ne?
Már rosszabb eszköz is tett nagy hatást
A sors kezében.

MÁRIA

Szólj, óh szólj, hogyan,
Ne ámíts vak reménnyel.

SZOFRA

Öltönyöm
Utat nyit mindenütt.

MÁRIA

S te?

SZOFRA

Maradok.

MÁRIA

Mi lenne sorsod e dühönc kezében?

SZOFRA

Kérdeztem-e ezt tőled, amidőn
Budán azon rettentő éjtszakán
Védelmet kértem kedvesem számára,
Ki mostan fogva tart.

MÁRIA

Nem Szofra, nem,
Ne essék értem újra áldozat.

SZOFRA

Nem hallod-e ott kint az ostromot?
Hány hal ma érted, mind derék vitézek!
Ne essék-e el inkább egy leány,
Ki jobbat tenni többé úgy sem bír?

MÁRIA

Azok vitézek, mint ilyek csatáznak,
Mert a harc díszes. - Nincs közöttök egy is
Talán, ki rejtve e szobában, hogyha
Megmentne vérével, meghalna értem.
Aztán meg Szofra, áldott jó leány,
Hiszen terveddel csak magam mentnéd meg.

SZOFRA

Királynőm nem tudok mást, óh, hallgass meg.

MÁRIA

S elsőkjem-e, mint vakmerő játékos,
Magokra hagyva sorsom társait?
Nem, Szofra! Hadd lássák magok között
Királyukat, királynak a halálig.

SZOFRA

Bocsáss meg Mária rossz tervemért.
Óh, csak meg tudnék halni éretted,
Magasan állsz felettem, s mégis, mégis,
Hála Istennek, hogy megértelek.

(Palizsnayt széken hozzák, Horváthy Pál, Laczfy, várnagy, fegyveres nép jó.)

PALIZSNAY

Látom, hogy nem tréfálnak ellenink.
Ki tudja, bírunk-e dacolni vélek?
Ne vádoljon ki sem, ha megbukunk.
Most hagyjon el, ki kegyelemre vágyik,
Te Laczfý mindig békülést ohajtál,
Hagyj el.

LACZFY

Akkor, míg győzelem kísért,
Mostan nyomor, mi akkoron nemes volt,
Most gyávaság. Rendelj helyemre, János.

PALIZSNAY

Bocsáss meg, Laczfý. - Fel tehát, barátim.
Püspök, te menj az éjszaki bástyához,
Honnan Maróth s Losonczy ostromol,
Te Laczfý a velencésekre vigyázz.
Tekints szét várnagy, nem jő-e segély
Horváthy János s Tvardkó táborából.
Én mindenütt leszek, hol szükség lesz rám.
Királynőm, jó reggelt. Mit téssz itt, Szofra?
(Int, Szofra kimegy. Párthívei s a fegyveresek különböző oldalra el.)

MÁRIA

Engedd át napjaim egyhanguságát
Szelíd gondjával felderíteni.

PALIZSNAY

Magadtól függ végét szakítani.
Mondj egy szót, és én kísérlek Budára,
Hatalmasabb leszesz, mint valaha,
Karom védelmez Isten, ember ellen.

MÁRIA

S mi e bűvös szó?

PALIZSNAY

Hogy szeretsz, királynő.
Fegyverzőrej között tanultam szólni,
Cikornyás szókra ottan nincs idő,
Nem udvaroltam még egy fél óránál
Nőnek tovább, mert hosszabb fáradalmat
Nem érdemel, úgy hittem. - Tíz hava
Hogy néked hódolok, hallgass meg végre.

MÁRIA

Nőkről beszélsz, - én fejedelmed vagyok.
Egy élten által kell, hogy nékem hódolj
S hódolsz-e fellázadt alattvaló?

PALIZSNAY

Nemcsak király, egyszersmind nő is vagy,
Ki oly sok bűvös bájjal álda meg,
Elvonta volna-e az érző szívet
Tőled kárpótlásul a koronáért?

MÁRIA

A trón magas hegy, kis virág a szív,
Mely völgyben nyíl csak. -

PALIZSNAY

Nem vagy már a trónon,
S átkod leszek, mely verni meg nem szűn,
Míg szíved meg nem lágyul.

MÁRIA

Hasztalan

A zivatart, melytől elhervad a
Virág, nem érzi a királyi cser.

PALIZSNAY

Nem úgy - a zivatar, mely kár nélkül zúg
El a virágon, a csert eltöri. - -
Midőn hallám, hogy az országnagyok
Kecsedtől mámorosan felemeltek
A trónra, megkacagtam bárgyuságuk.
Midőn később Zágrábban megjelentél,
S szépségeddel győztél a lázadáson,
Bosszúsan mondtam: szégyen és gyalázat
Ha férfiú, e földnek istene,
Oly bábnak meghajol, minő a nő.
Igértém, hogy kik istenségnek tették,
Lássák őt lábaimnál könyörögni,
Égvén a szerelem vad lángtól,
S akkor felettek én majd kacagok.

MÁRIA

S tervedről még mostan sem mondottál le?

PALIZSNAY

Le a gúnyról, de nem a szerelemről.
Hisz a sors ujja volt talán az is már,
Hogy ép te lettél megmentőm Budán. -
Kitűnő vagy, egyetlen vagy nemedben,
De férfinak nem az vagyok-e én is?
Engem neked, nő, kellenék szeretni,
Ha nem szeretnél mást. - Óh, valld meg, valld meg.

MÁRIA

Hol van hozzám méltó királyi mátka?

PALIZSNAY

Nem ilyen jobbágy, mint én, Mária!
Ha eltalálnám!

MÁRIA

Méltatlankodol.

PALIZSNAY

Midőn elfogtunk, a harcnak zajában
Vér s porfelhő közt úgy rémlett előttem,
Egy csókot láttam.

MÁRIA

Jól mondtad, hogy rémlett.

PALIZSNAY

Óh, valld meg, valld meg, s nem zaklatlak többet,
Mert látom nő vagy, s hogyha mást szeretsz is,
Tán érdemetlenebbet, ám szeretsz,
Nem állsz felettem, s én megvethetlek. -
Hej, várnagy! (*Várnagy jó.*) Forgácht hozd tüstént elő! (*Várnagy el.*)
Egy pillantásom élet vagy halál;
Valld meg, hogy szereted, s érted hadd éljen,
Különben mint királygyilkos meghal. (*Forgáchot behozzák.*)

MÁRIA

Fog tudni halni.

PALIZSNAY

Felhívattalak,
Hogy kérdésemre őszintén felelj.
Ugy-e szereted Máriát, s viszont?
Élted függ tőle.

FORGÁCH

Kész vagyok meghalni.

PALIZSNAY

Ne hidd, hogy játszom, ez a perc komoly.
Nézd mint csillámlik e kard, még karom
Erős, ha lábaim nem bírnak is.
Még egyszer, Mária!

FORGÁCH

Mit zaklatsz egy nőt!
Lovag vagy? S a szív gyöngeségivel
Így visszaélsz. Hiszen könyörületből
Is felvállalhatná gyalázatát.

MÁRIA *(félre)*

Óh, szív repedj meg! - Nagylelkű leventém!

PALIZSNAY

Válassz Forgách! Egyeneset, a szívből.

FORGÁCH

Kezedben a kulcs, - nézd meg kardoddal,
Nem rajtam múlik, hogy még most is élek.

PALIZSNAY

Jó hát, meglátom, aki álszégyenből
Halált mondasz rá, nincsen-e számára
Kebledben még egy fájdalomkiáltás? *(A kardot Forgáchnak szegzi.)*

FORGÁCH

Miért ne a lovagnak. Itt van keblem. *(Közelebb lép Palizsnayhoz.)*

MÁRIA *(nagy ingerültségben felkél)*

Megállj! *(Palizsnay a kardot leereszti.)*

FORGÁCH *(még közelebb lép Palizsnayhoz s mellbe taszítja)*

Tán nem mersz, gyáva.

PALIZSNAY

Menj pokolba! *(Agyondöfi.)*

MÁRIA *(felsikolt)*

Erős, erős csak mégis az a nőszív. *(Visszaroskad.)*

PALIZSNAY

Ki a halottal! *(Kiviszik.)* S mostan Mária
Hallgasd az élt. - Hogyha nem szeretted
Avagy szeretted, mindegy, vége van.
Ily érckebelnek, milyen a tiéd,
Megrázkódás kell, bánat, könny szemébe,
Hogy szenvedély fogantassék meg benne.
Ne haragudjál rám, hogy őt megöltem;
Nem vérét szomjúzám, de tégedet,
S éretted egy világot pusztítok ki.
Ládd, osztod bűnömet, ah, oszd meg, oszd
Szerelmem is. Nézd, amit még nem látott
Ember: térden Palizsnayt. - Óh, nézz rám!
(A székről Mária lábaihoz borul. Horváthy Pál jó.)

HORVÁTHY PÁL

Hahó, Palizsnay! Nagy a veszély!
Nem bírom többé már az ostromot. -
Mit látok! Térden állva édelegsz
Szerelmesen, midőn várunk elvész.

PALIZSNAY

Mit mondasz Pál, édelgek szerelemben?
Törjön ki minden csontod, hogy megérts.
Emelj e székre, leszédültem róla. - *(Felemelik.)*
Mi a baj?

HORVÁTHY PÁL

Olyan ördögi erővel
Vívna, hogy mindjárt bástyáinkon lesznek,
Egy mód van hátra csak, erős igaz,
De nem rémít meg, hogyha csakugyan
Nem vagy szerelmes.

PALIZSNAY

És mi lenne az?

HORVÁTHY PÁL

Erzsébetet megfojtatom, s hulláját
Ledobjuk a merész ellen közé,
Hátrálni fog, mert tudja ilyen módon
Még máskor is köszönhetjük.

PALIZSNAY

Menj érte,
Biztosságunkért elvérezhet ő is. *(Horváthy Pál el.)*

MÁRIA

Óh, jaj még ezt is! Kegyelem anyámnak.
Ha csak királyi vér kell, ölj meg engem,
S megáldalak.

PALIZSNAY

Mondd a szót, melyet kértem,
S mindketten éltek. - Ládd, tán azt hiszed,
Mivel barátodat döngetni hallod
Kapunkat, hogy váltságod perce jó.
Csak tégy le a reményről, majd meglátod,
Szétszállnak mind, mint megriadt madár,
Ha a kesely csap rájuk, amidőn
Anyád hullája fogja üdvözölni.

MÁRIA *(felkél és simogatja)*

Palizsnay! Sohsem hívélek rossznak,
Tudtam, hogy lelked bárdolatlan gyémánt;
Te nem léssz oly kegyetlen, nőt gyilkolni.
Mindent felejték. - Most sem mondhatom,
Hogy nincs rokonszenv szívemben.
Te férfi vagy, én nő; még ki tudja majd mi fejlik
Köztünk. - Palizsnay! Óh, légy irgalmas.

PALIZSNAY

Ah, Mária! Azt hitted, e hizelgés
Lecsendesít? Nem, nem, bársony kezedenek
Minden kis érintése, mint tüzes vas
Merült szívembe, s egy-egy képet festett
A boldogságból, mit bírásod nyújtna.
Hallom már, jönnek, szólj, óh, Mária,
Mondd, hogy szeretni fogsz vagy tigrissé téssz.

(Horváthy Pál, Erzsébet néhány fegyveressel jó.)

MÁRIA *(térden)*

Ím, büszke férfi, láss hát lábaidnál!
Beéred-e ezzel? - Kegyelmezz neki.

PALIZSNAY

Kevés, ha nem szeretsz. - Hej! Fojtsátok meg,

MÁRIA

Ha Istennél könyörületet vársz,
Hagyd élni.

ERZSÉBET

Lányom meg ne keserítsd
Végpercemet. - Ne lássalak térdelni,
Jőj még egyszer keblemre.

MÁRIA

Óh, anyám! *(Megölelik egymást.)*

ERZSÉBET

Sokat vétettem ellened, én hoztam
Mindezt reánk. Mostan kilakolom,
Isten megáldjon. - Óh, lányom, bocsáss meg!

PALIZSNAY *(elfordulva)*

Fojtsátok már meg, vagy mást gondolok.
Meddig hallgassam e jajt? *(Erzsébetet kihurcolják.)*

MÁRIA *(utána)*

Ég, szakadj le! *(Leroskad.)*

HORVÁTHY PÁL

Fel a bástyára véle. *(Elmegy Erzsébet után.)*

PALIZSNAY

Szofra, Szofra! *(Szofra jó.)*
Ápoljad az alélt királynőt, lányom.
Emeljétek fel ágyra. *(Felemelik.)* Csendesen.
(Az ostromzaj megszűnt, kürtszó hallik. Horváthy Pál, János, Laczfy jönnek.)
Mi az? Hírnök jó, mit hozhat még újat.

HORVÁTHY PÁL

A gyógyszer használt, vége az ostromnak. *(Horváthy János jó.)*

PALIZSNAY

Magad jössz János? Mindegy, hisz magad
Felérsz egy dandárral, de szólj, sötét-e
A hír, melyet hozasz, mint arcod?

HORVÁTHY JÁNOS

Az.

A bánság elveszett Szerémmel együtt,
Zsigmondnak pártja napról-napra nő,
Kit jutalom, kit ígéret csábít el,
Párthíveink szétvervék mindenütt.
Fogollyá estem én is Pozsegánál
Az ifju Gara által, aki aztán
Simontornyaynak adott átal, hogy
Későbbben a királynőkért váltson ki.
De István, bár most Zsigmondnak szinel
Hűséget, nem felejté el barátit,
Utat nyitott, s én Tvardkóhoz menekvém.
Új népet kaptam s Pacsitalnál szálltam
Táborba, ott meg Frangepán vert tönkre,
S mint újra foglyot, mostan hírnökül küld
Felkérni Novigradot, s mindnyájunknak
Kivándorolni szabadságot ad.

PALIZSNAY

Még fél órát elébb ilyen beszédért
Fejed zúgom be, most elfogadom.

HORVÁTHY JÁNOS

Tudod, hogy árnyamtól nem rémülök meg;
Ha még lehetne győzni, nem beszélnek.
Ellenséginkhez új erősség jött,
A vráni perjel, Nagymihály Béla.

PALIZSNAY

Nem ismerek más vráni perjelt, mint én.

HORVÁTHY JÁNOS

Ezért Zsigmonddal, nem velem vitázz.

PALIZSNAY

Igaz biz az.

HORVÁTHY JÁNOS

De most már mit végeztek?

HORVÁTHY PÁL

El kell fogadni az ajánlatot
És várni jobb időt.

PALIZSNAY

Egyet, urak!
Ne dicsekedjenek e főurak
A szebb időkben, bajtársak, barátok,
Kik ellenünk oly kárörömmel jöttek,
Hogy győztek rajtunk. - Itten van Velence,
Csak annak nyissuk meg kapunkat és
Biztosságunkért az legyen kezes. *(Kürtszó.)*
Nézd, Laczfy, mit jelent ez.

LACZFY

Barbo jó,
Velence fővezére, s szólni kíván.

PALIZSNAY

Épen jókor jó, küldtünk volna érte.
Vezessétek be minden tisztelettel. *(Horváthy Pál, János és Laczfi kísérettel el.)*
Óh, mért küzd hát az ember? S hát mért küzdne,
Azért, hogy küzdjön. - Ébredj, Mária,
Királynő vagy megint. Győztél felettem
Mint nő. - De még mi meg fogunk mérkőzni,
Meglátjuk, mint királynő szinte oly
Erős vagy-é? - Éltem feladata
Lesz e harc. A szerencse változó,
Még én is győzhetek. *(Barbo, Horváthy Pál és János, Laczfy, kíséret jő.)*
Üdvözlégy Barbo.

BARBO

Csapásidből órijásnak vártalak.
Itt jobbom, uraim, legyünk barátok,
Kár, hogy másképpen nem találkozánk.
Most már felejtünk mindent. Itt az írás,
Pecsétem rajta, biztosságtokért
Én állok. Hol van Mária királynő?

HORVÁTHY PÁL

Itt látod őt.

(A pártosok Palizsnay körül csoportulnak.)

BARBO

Felséges asszonyom!

Fogadd el hódolásomat. - Szabad vagy.

MÁRIA *(felemelkedve)*

Szabad!

BARBO

S királynő rendelkezél velünk.

Hadd jöjenek most a magyar urak! *(Frangepán s más főurak jönnek.)*

Engedd meg, hogy mind e bátor leventék,

Kik érted vívtak, csókolják kezéd.

Maróth, Losonczy, Gara, Frangepán,

És Nagymihályi sok más jelesekkel.

MÁRIA

Hát Zsigmond?

BARBO

Ő Budán van.

MÁRIA

Hála Isten.

Nem tartozom hát hálával neki.

FRANGEPÁN

Királyvá választatta ott magát,

Kétkedvén, hogy életben vagy-e még.

MÁRIA

Ne többet erről, hisz halott valék,

Mi ezalatt történt, miért is tudjam.

De most már élek, - s én vagyok királynő.

Urak! Hálám örök, nem koronámért,

De a szabadságért, mi olyan édes.

MIND

Sokáig éljen Mária királynő!

MÁRIA

Nehéz próbán vitt által Istenem,
De megtanított, hogy mi egy királynő;
És az leszek. Mi eddig hátrált benne,
Mi a porhoz csatolt, levetkezém,
Lábbal tapodtam életem virágít.

PALIZSNAY

Induljunk mink is, társim, bujdokolni.

MÁRIA

Jó lány! Te étedet ajánltad értem,
Midőn rab voltam, mostan a királynő
Barátnőjének kér.

SZOFRA

Nem Mária,
Neked nincsen már szükséged reám,
Ott bujdoklásnak indulnak barátim,
Most hozzájok hív a kötelesség.

MÁRIA

Jőj, Laczfy, hisz te sohasem gyűlöltél.

LACZFY

Tévedni férfiúnak is lehet,
Talán tévedtem én is mindegy, megvan,
De tetteit csak gyermek bánja meg.

MÁRIA

Nemes szivek.

PALIZSNAY

Bírsz-e te ilyenekkel? *(Kezet fog Laczfy- és Szofrával.)*

MÁRIA

A bérc mentől magasb, annál kopárabb.

PALIZSNAY

Fel hát, hazát keresni. Óh, Gara,
Mondtad: ne leljek nyugtot sírban is. *(Szomorúan indulnak.)*

BARBO

Éljen királynőnk, s mostan fel Budára.
(Élénk induló kezdődik.)

Információ

MÁRIA KIRÁLYNŐ

CD-szöveg, Madách Imre összes művei

A *Mária királynő* kézírata az OSzK kézirtárában található, jelzete: 2067 Quart. Hung. 51 levél. Címlapján áthúzva a következő áll: „1855 Jan 1 Ápr. 27én.” a kézirat átdolgozás, első, elveszett változata az 1840-es években keletkezett.

A dráma első kiadása a Gyulai Pál szerkesztette *Madách Imre Összes Művei* c. háromkötetes kiadás II. kötetének 143-1261. lapján jelent meg (Bp., Athenaeum, 1880, újból lenyomtatva 1895). Ezután közölte a Halász Gábor *Madách Imre összes művei* c. kiadásának (I-II. k., Bp. Révai, 1942) első kötetében (219-364. l.). A szöveget, Halász Gábor kiadását javítva, korszerűsítve rendeztük sajtó alá. Jelenlegi CD-szövegünk ennek helyesírásiilag ellenőrzött, javított, kiigazított változata. A helyesírást természetesen csak azokon a helyeken változtattuk meg, ahol az nem rontotta el a darab jambikus verselését. Tehát nem változtattuk meg a ma helytelen rövid vagy hosszú mássalhangzós (pl. *cikkáztak*, *virasztva*, *nő-könyűt* stb.), vagy a gyakori, a ma helyestől eltérő hosszúságú magánhangzós (pl. *útam*, *gyűlésre* stb.) szóalakok hibás helyesírását, ha a verselési helyzet úgy kívánta. (A helyesírási elvek részletesebb indoklását ld. A METINF - Az ember tragédiája információs dokumentumában!) Nem változtattunk természetesen Madách régies, vagy nyelvjárási szavain, egyéni szóalkotásain (mint pl. *mentőzni*= mentegetőzni, stb.), a régies ragozáson (mint pl. *késendtek*, *téssz* stb.) és a ma már nem használt szóalakok tekintetében (*honn*, *könyörg*, *mosolyg* stb.).